ระลึกถึงแม่

ใน

การฌาปนกิจศพ

นางทองคำ สว่างเนตร

๑๐ พฤษภาคม ๒๕๐๘

ณ ฌาปนสถานวัดอรุณราชวราราม

อำเภอบางกอกใหญ่ ธนบุรี

ระลึกถึงแม่

ใน

การฌาปนกิจศพ

นางทองคำ สว่างเนตร

๑๐ พฤษภาคม ๒๕๐๘

ณ ฌาปนสถานวัดอรุณราชวราราม

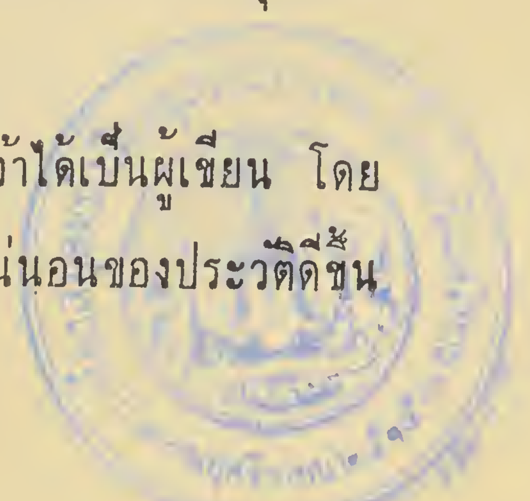
อำเภอบางกอกใหญ่ ธนบุรี

คำนำ

ในการฌาปนกิจ นางทองคำ สว่างเนตร คราวนี้ ข้าพเจ้าผู้เป็นบุตร ได้พยายามหาหนังสือเรื่องต่าง ๆ มาพิมพ์ เพื่อเป็นบรรณาการและอนุสรณ์แด่ท่านที่เคารพ ซึ่งมาชุมนุมให้เกียรติแก่ผู้วายชนม์ ณ ที่นี้ มีหนังสืออยู่ ๔ เรื่อง คือ เรื่อง "คุณแม่" ของสำนักวัฒนธรรม สาขาวรรณกรรม เรื่องของแม่ โดยคนเก่า ได้ขออนุญาตเพื่อพิมพ์เผยแพร่ ต่อคุณครูอาสา ศุภระมงคล ประธานคณะอนุกรรมการ จัดทำหนังสือที่ระลึกประจำปี ๒๕๐๘ จากหนังสือชุมนุมสารของสมาคมศิษย์เก่าทวีธาภิเศก อมรินทรโฆสิต ๒๕๐๘ ท่านประธานได้อนุญาต และรับว่าจะติดต่อกับ "คนเก่า" ในโอกาสต่อไป กับเรื่อง "ลบไม่ศูนย์" ของพระคุณเจ้า สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ วัดบรมนิวาส ข้าพเจ้าได้ไปนมัสการ ขออนุญาตพิมพ์ต่อพระคุณเจ้าพระธรรมดิลก เจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส ท่านก็ได้อนุมัติให้ด้วยวาจา นับว่าเป็นพระคุณแก่ผู้ตายในครั้งนี้มาก ส่วนเรื่อง "คุณแม่" นั้น น.ส. นาเวศ สว่างเนตร ได้ทำหนังสือขออนุญาตพิมพ์ต่อหัวหน้ากองวัฒนธรรม กระทรวงศึกษา ดังได้พิมพ์สำเนาไว้ในหนังสือนี้แล้ว เรื่องกำแพงเมืองของพระเจ้าอู่ทองนั้น น.ส. สะอาด สุขพินิจ เป็นผู้ส่งมาจากจังหวัดสุพรรณบุรี ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นเรื่องน่ารู้อยู่มาก และทั้งข้าพเจ้าก็เคยไป เมื่อครั้งบวชอยู่วัดประสาททอง จังหวัดสุพรรณบุรี จึงนำลงพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ ขอขอบใจ น.ส. สะอาด สุขพินิจไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ประวัติของ นางทองคำ สว่างเนตรนั้น ข้าพเจ้าได้เป็นผู้เขียน โดยอาศัยความทรงจำเป็นแนวทาง และเพื่อให้ได้ความแน่นอนของประวัติดีขึ้น

ข้าพเจ้าจึงได้เดินทางไปจังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อ ๒๕ มี.ค. ๐๘ ได้สอบถามประวัติของนางทองคำ สว่างเนตร จากญาติฝ่ายมารดาและบิดาประกอบด้วย นอกจากนี้ยังได้ให้คุณน้าขุนขจรทะเบียนกิจ (กี่ มุสิกโปดก) และคุณน้าขุนโลหวิศาลสิริกัลป์ (พ่อน มุสิกโปดก) ตรวจแก้ การสอบประวัติของนางทองคำนี้ คุณน้าม้วน รัตโนสถ เป็นผู้ให้เรื่องราวต่าง ๆ ได้มากที่สุด จึงขอขอบพระคุณต่อท่านที่กล่าวนามมาแล้วไว้ ณ ที่นี้

แม้กระนั้นก็ดี ยังเข้าใจว่าอาจจะมีการคลาดเคลื่อนหรือขาดตกบกพร่องอยู่อีก เช่น ชื่อบุคคล สถานที่ เดือนปี ซึ่งเวลาไม่อำนวยให้ในการค้นคว้าและสอบถาม เมื่อเป็นดังนี้ ความผิดพลาดโดยมิได้เจตนาทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอน้อมรับแต่ผู้เดียว ส่วนความดีในหนังสือนี้หากมีแล้ว ข้าพเจ้าขออุทิศบุญกุศลนี้จงบังเกิดแก่ผู้เป็นเจ้าของเรื่องที่นำเอามาลงพิมพ์ และส่วนหนึ่งให้แก่มารดาของข้าพเจ้า

ในสุดท้ายขอขอบคุณ น.ส. ขนิษฐา ประสมทอง ผู้ได้ช่วยพิมพ์ดีดให้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ช่วยให้การเรียงพิมพ์สะดวกยิ่งขึ้น และคุณชม แสดงหาญ ก็ได้ช่วยการพิมพ์หนังสือนี้สำเร็จลงด้วยดี.

พลเรือโท หนแกล้ว สว่างเนตร

๑๐ พ.ค. ๒๕๐๘

นางทองคำ สว่างเนตร

ชาตะ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๑

มรณะ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๘

ประวัติ

นางทองคำ สว่างเนตร

นางทองคำ สว่างเนตร เป็นชาวสุพรรณโดยกำเนิด เกิดที่หมู่บ้านกวย ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอพี่เลี้ยง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อบิดาถึงแก่กรรมแล้วก็คงอยู่กับมารดา ณ บ้านเดิม (บ้านกวย อยู่หลังวัดปราสาททอง เวลานี้อยู่ในเขตเทศบาลด้านใต้) เมื่อมีอายุพอสมควรได้แต่งงานกับนายหยี นายตรวจสุรามณฑลนครไชยศรี ใน พ.ศ. ๒๔๔๓ จึงย้ายมาอยู่กับสามีที่โรงต้มกลั่นสุรา อำเภอตลาดใหม่ ซึ่งครั้งนั้นอยู่ใต้ปากคลองเจดีย์บูชา (อำเภอตลาดใหม่เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอนครไชยศรี และโรงต้มกลั่นสุราปัจจุบันอยู่ใต้ที่ว่าการอำเภอ)

นางทองคำ สว่างเนตร เป็นลูกสาวคนหัวปี มีน้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๒ คน คือนายแกละ เอี่ยมอรุณและนางจีบ พลายลมูล บิดามารดาชื่อนายแจ้ง นางเอี่ยม (ครั้งนั้นยังไม่มีนามสกุล) เกิดเมื่อวันอังคาร เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๑ (ปีขาล) พวกน้อง ๆ ได้ถึงแก่กรรมไปหมดแล้ว

ปี พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้คลอดบุตรชายคนหัวปีที่โรงต้มกลั่นสุราอำเภอตลาดใหม่ ได้ประมาณ ๑ เดือน แล้วเดินทางกลับมาอยู่ ณ บ้านเดิมที่จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ป่วยเป็นโรคตาเจ็บ จึงไปรับการรักษาจากหมอจีนที่ตำบลปากคลองสองพี่น้องราว ๖ เดือนก็ไม่หาย จึงกลับบ้าน ต่อมาได้เป็นโรคอหิวาตกโรค ได้รักษาตัวจนหาย จึงออกไปทำการค้าขายตั้งร้านขายของชำอยู่ที่หน้าจังหวัด ซึ่งในครั้งนั้นจังหวัดสุพรรณบุรียังมีโรงบ่อนเบี้ยอยู่

ต่อมาได้หย่าขาดจากสามีเดิม แล้วทำการสมรสกับนายกัน สว่างเนตร จึงพากันอพยพย้ายลงมาอยู่กรุงเทพฯ (ราว พ.ศ. ๒๔๔๘) โดยเรือสำปั้นนี้จอดเรืออยู่ที่หน้าบ้านเจ้าพระยาภูธราภัย (นุช บุณยรัตพันธ์) ในคลองมอญตรงข้ามกับท่าน้ำวัดเครือวัลย์วิหารในปัจจุบันนี้

ต่อมาได้ย้ายเรือมาจอดในคลองวัดท้ายตลาด (วัดโมฬีโลก) หน้าบ้าน พ.ต.อ. พระเพ็ชรอินทรา (ต่อมาเป็นพระยาบรมราชบรรหาร) เพราะคุณหญิงบรมราชบรรหารเป็นชาวสุพรรณ ได้ขึ้นทำงานรับจ้างหยอดดินสอพองและแป้งนวล ที่บ้านหลวงวิศาลพิศัยกรรม (วร นายะวร) ภรรยาชื่อคุณนายทองดี (บิดาและมารดาของนางมณี อุณหเลขกะ) ได้ทำงานอยู่พักหนึ่งก็ย้ายเรือมาจอดที่บ้าน นางแพ เกษรักษ์ สามีชื่อละเอียด เกษรักษ์ ซึ่งอยู่ถัดต่อจากบ้านพระยาบรมราชบรรหาร ทำงานเป็นแม่ครัวของพระยาบรมราชบรรหาร เมื่อเจ้าคุณได้เป็นข้าหลวงประจำจังหวัด นางทองคำก็ยังติดตามไปเป็นแม่ครัวของเจ้าคุณตามจังหวัดหลายจังหวัด

ภายหลังได้ลาออกจากแม่ครัวและขายเรือขึ้นมาพักอาศัยบ้านเล็ก ๆ ซึ่งสร้างคร่อมโรงเก็บเรือของนางแพ เกษรักษ์ ในระหว่างนี้ก็ทำการประกอบอาชีพมวนบุหรี่ไทย ซึ่งในสมัยนั้นนิยมสูบกันมาก มียาตะพานโพ ยาใบตองเขียว ยาใบตองดำ ยาใบตองขาว และกลีบบัว (ปัจจุบันยังมีการมวนบุหรี่ชนิดนี้ที่หน้าวัดจักรวรรดิราชาวาศ) และนำไปขายส่งยังต่างจังหวัด เช่น นครปฐม ฉะเชิงเทรา ฯลฯ ในระหว่างนี้ได้กำเนิดบุตรหญิง ๑ คน ชื่อเจือ สว่างเนตร ใน พ.ศ. ๒๔๔๙ ส่วนนายกัน สว่างเนตร สามีได้งานทำที่กระทรวงเกษตราธิการ เชิงสพานอุบลรัตน์ พระนคร แผนกโฉนดที่ดิน

เพราะเป็นผู้ที่มีลายมือองดงามมาก ส่วนบุตรชายและบุตรหญิงก็ได้ให้การศึกษา สำหรับบุตรชายนั้นฝากไว้เป็นนักเรียนประจำกับคุณครูวงษ์ บุญเกษม สามีชื่อขุนดาบ (แย้ม บุญเกษม) คุณครูวงษ์นี้เป็นน้องสาวคุณครูวรรณ พุกกะเวส นางทองคำจะไปค้าขายต่างจังหวัดอย่างใดก็ตามไม่ต้องเป็นห่วงบุตร เพราะฝากให้เรียนและรับใช้ไปในตัวเสร็จ ในระหว่างปีที่บุตรชายอยู่กับคุณครูวงษ์ บุญเกษมนี้ ได้มีดาวหางขึ้นตั้งแต่เวลาค่ำทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ในรัชสมัยรัชกาลที่ ๕

ต่อมาได้เลิกกิจการค้าบุหรี่ไทย ออกขายของตามงานวัดต่าง ๆ ตามปกติก็ขายของอยู่หน้าประตูด้านหลัง ร.ร. นายเรือ (โรงเรียนนายเรือพระราชวังเดิม) แล้วซื้อร้านที่ผู้หนึ่งเลิกการค้าขายมาเป็นขึ้นร้านแทน ต่อมาก็ย้ายมาอยู่ห้องแถวริมถนนที่เชิงสะพานต้นโพธิ (หลังกองทัพเรือปัจจุบันนี้) ทำการขายของชำทั่วไป

พ.ศ. ๒๔๖๒ บุตรชายได้เข้าศึกษาใน ร.ร. นายเรือ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๖๕ สามีได้ถึงแก่กรรม ได้นำศพนายก้น สว่างเนตร ไปทำการฌาปนกิจ ณ วัดปราสาททอง จังหวัดสุพรรณบุรี ใน พ.ศ. ๒๔๖๘ แล้ว จัดการทอดผ้าป่าหลายวัด เพื่อแผ่กุศลไปให้แก่สามีผู้วายชนม์ ได้ย้ายร้านขายของมาอยู่ ณ ห้องแถวบริเวณใกล้สถานีตำรวจบางกอกใหญ่ ห้องหมายเลขที่ ๑๔๑ ทำการค้าขายเจริญดี มีการขายหนังสือพิมพ์และส่งหนังสือพิมพ์ตามบ้านในบริเวณนั้น นอกจากนี้ยังได้ให้เช่าหนังสือเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ อีกด้วย ซึ่งแต่เดิมนายเถา (บิดา นายเป๋งโฮก นักเรียนนายเรือมีชื่อในทางฟุตบอลล์คน

หนึ่ง) ตรอกตลาดวัดแจ้งกระทำอยู่ แต่ได้เลิกกิจการไปแล้ว และขายลอต-เตอรี่อีกด้วย

เนื่องจากนางทองคำ สว่างเนตร ไม่เคยได้เรียนหนังสือมาเลย อ่านหนังสือไม่ออก แต่เวลาใครมาซื้อหนังสือพิมพ์ก็หยิบให้ถูก โดยอาศัยความจำเป็นหลัก จึงเกิดความจำเป็นเกิดขึ้น ต้องอ่านหนังสือออกจึงจะให้เช่าหนังสือเรื่องต่าง ๆ ได้ถูกต้อง จึงได้ลงมือเรียนหนังสือกับบุตรสาวเป็นการใหญ่ การสอนนั้นก็สอนกันแบบเด็กเริ่มเรียน มิใช่การเรียนหนังสือแบบผู้ใหญ่เรียน ซึ่งเป็นคนละวิธีที่บุตรสาวสอน บุตรชายก็ช่วยสอน เต็มไปด้วยความยุ่งยาก เพราะผู้ที่รับการสอนนั้นเป็นมารดาบังเกิดเกล้า จะใช้วิธีอย่างไรจึงจะจูงใจให้เรียน นางทองคำ สว่างเนตร มีมานะอดทนเรียนจนอ่านออกเขียนได้ นับว่าเป็นผู้ที่มีวิริยะอุตสาหะอย่างยอดเยี่ยม

ในร้านก็ดำเนินกิจการมาด้วยดี รับทำขนมส่งโรงพยาบาลโรคจิตปากคลองสาน เมื่อเข้าประกวดราคาได้ ในร้านจึงมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ทำงานกันหลายคน ต่อมาได้ทำการประมูลเศษอาหารจาก ร.ร. นายเรือได้ และจัดการจำหน่ายต่อไปยังผู้เลี้ยงสัตว์ หากมีผู้ที่อัตคัดขัดสนมาขออาหารก็ให้ไปโดยมิได้คิดมูลค่าและเป็นเช่นนี้อยู่บ่อย ๆ ในร้านเองได้ทำการค้าขายสินค้าเบ็ดเตล็ดหลายอย่างหลายประเภท มีบ้านเช่าอยู่หลังห้องแถว ๒ หลัง ก็ให้ญาติเช่าไป ส่วนห้องข้างเคียงที่ว่าง นางทองคำก็ให้ญาติเช่าอยู่เช่นกัน มีห้องว่างในระหว่างนั้นอยู่ด้วย ๑ ห้องเป็นที่เก็บรถยนต์ของบุตรชาย เพราะเกิดสงครามอินโดจีน พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นเวลานานวัน จึงฝากเก็บรถไว้กับมารดา เมื่อกลับจากการรบแล้วก็ขายรถยนต์คันนั้นไป นางทองคำมิได้ปล่อย

ให้ห้องว่างจัดการให้คนอื่นเช่าไป ต่อมาบุตรสาวก็ได้แต่งงานกับนายศรีสุวรรณ ไชยแก้ว ซึ่งเป็นญาติห่าง ๆของสามี ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ และไม่มีบุตรด้วยกันเลย ตราบเท่าจนบุตรเขยถึงแก่กรรมไป

ในระหว่างที่ทำการค้าขายอยู่นี้ ก็ได้ทำบุญสุนทานตามวัดต่าง ๆ หลายแห่งเช่น ไปทอดกฐินที่วัดปราสาททอง ทอดกฐินที่วัดกุฎีทอง นอกจากนี้ยังได้ไปทอดผ้าป่าเหนือจังหวัดสุพรรณบุรี ๙ วัด ยังได้ไปร่วมทอดกฐินกับผู้อื่นอีกหลายครั้ง นางทองคำมีความเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนามาก ได้ให้บุตรชายบวชเณรในกรุงเทพ ฯ ๒ ครั้ง ได้เข้าทำบุญร่วมสร้างวัดปราสาททอง ๒,๐๐๐ บาท ได้ทำการบวชผู้อื่นอีก ๑ รายที่วัดอรุณราชวราราม ทำการบวชบุตรชายที่จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง และทำการบวชสามเณรอีก ๑ องค์ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ นอกจากนี้ยังทำบุญรายย่อย ๆ อีกมากมาย ถ้าใครมาเรี่ยรายและส่งฎีกาแผ่กุศลมาแล้วเป็นต้องร่วมด้วยทุกรายไป เมื่อรุ่นสาวได้เคยไปนมัสการพระแท่นดงรัง จังหวัดกาญจนบุรี โดยลงเรือจากจังหวัดสุพรรณบุรีมาขึ้นที่อำเภอสองพี่น้อง ณ ที่นั้น นายอำเภอเป็นญาติผู้ใหญ่คือ พระยาอุภัยภาติกเขตต์ (ชื่อตัวชื่อเอี่ยม) ได้นั่งเกวียนและเดินบ้างไปถึงพระแท่นดงรัง เรียกได้ว่าลำบากอย่างยิ่ง ซึ่งผิดกว่าสมัยนี้มาก มีถนนรถยนต์วิ่งเพียง ๒ ชั่วโมง ก็ไปถึงและได้นมัสการแล้ว

และในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็ยังคงทำการค้าขายอยู่ ณ ห้องแถวหมายเลข ๑๔๑ ตามเคย ใครจะอพยพไปไหนก็ไม่ยอมไป บุตรหลานมาอ้อนวอนให้อพยพไปอยู่ในสวนใกล้วัดดีดวด ตำบลท่าพระก็ไม่ยอมไป ต่อ

มาเกิดเป็นบิดท้องเสียอย่างแรง บุตรสาวก็ได้ทำการรักษาพยาบาลแบบใช้ยาแผนโบราณเป็นเวลาช้านานก็ไม่หาย จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๖ ลูกสะใภ้ก็ต้องออกจากสวนวัดดีดวดมาอุ้มพาออกจากร้านลงเรือจ้าง ไปทำการรักษาพยาบาลตามแผนปัจจุบัน โรคร้ายนั้นจึงหายโดยเด็ดขาด ด้วยฝีมือของนายแพทย์กมล ลิชนะจุล ซึ่งในครั้งนั้นยาแก้บิดมีราคาแพงและหายากยิ่งอีกด้วย

นอกจากชอบการค้าขายเป็นชีวิตจิตใจแล้ว ยังมีฝีมือในเชิงทำกับข้าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งแกงเนื้อ ในโอกาสที่พวกน้าสาว, น้าเขย หรือญาติลงมากรุงเทพ ฯ มาเล่นหวย ก.ข. และบางรายก็ซื้อของไปขายยังจังหวัดสุพรรณ (ครั้งนั้นต้องมาเรือ เพราะไม่มีถนน) พอมาถึงกรุงเทพ ฯ เป็นต้องขอกินแกงเนื้อแม่คำ (นางทองคำ สว่างเนตร) ทุกคราวไป บุตรชายเป็นคนตำน้ำ-พริกและถูกทำโทษบ่อย ๆ เพราะตำพริกไม่แหลกหรือไม่ได้ที่ จึงเมื่อครั้งหลังสุดมีการทำบุญกันที่วัดหงส์รัตนาราม มีพระภิกษุมาฉันเป็นจำนวนมาก ต้องเรียกแต่แกงเนื้อของแม่คำเติมตลอดเวลา ซึ่งก็เป็นเรื่องน่าคิด แต่บุตรชายเองไม่ทราบ แม้จะเคยรับประทานอยู่บ่อย ๆ ว่ามารดาของตนแกงเนื้อมีฝีมือ

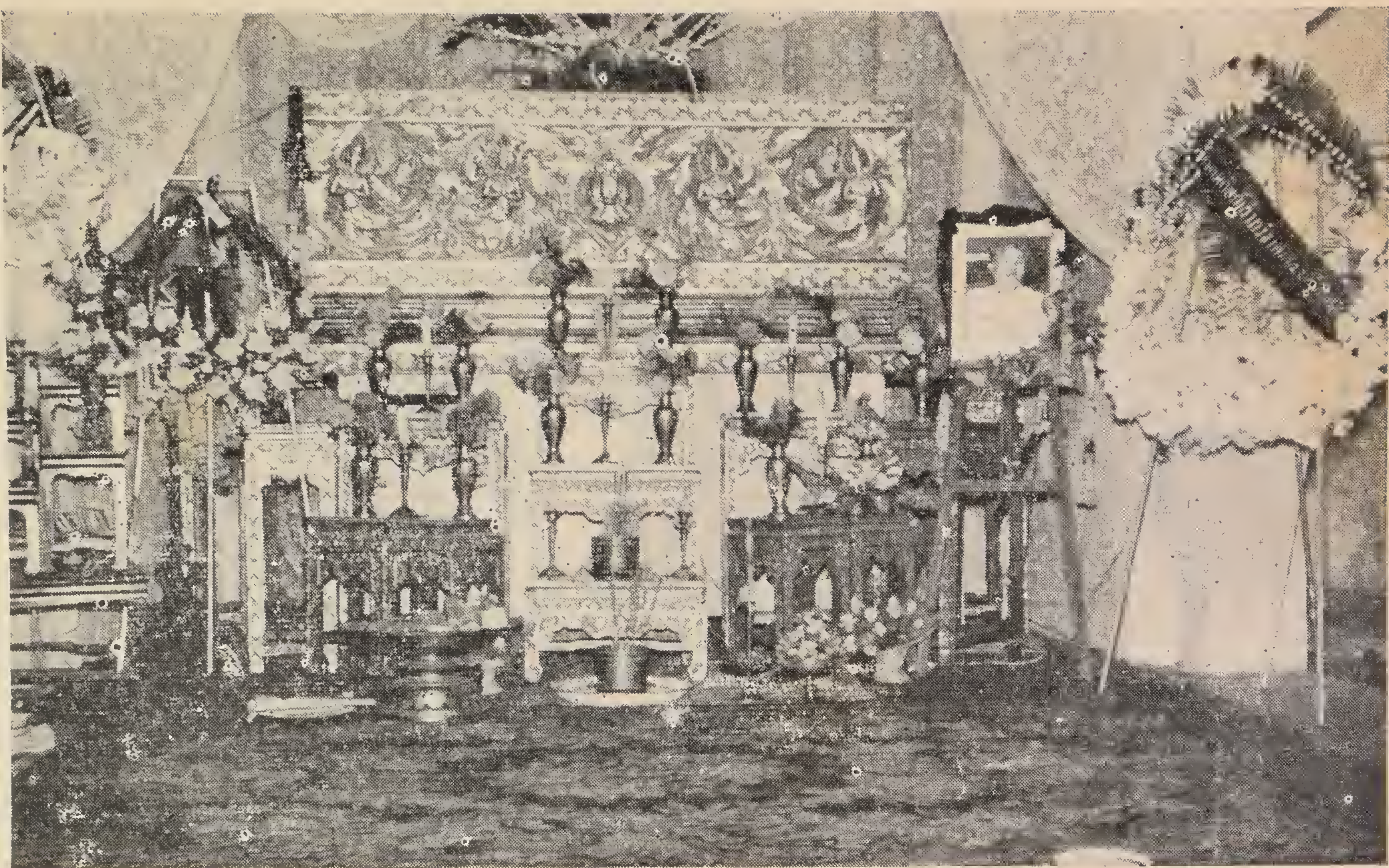
ได้ทำการค้าขายมาตลอดชีวิตก็ว่าได้ ที่พัก ณ ห้องแถวนั้นเก่าแก่มากพื้นชั้นบนก็อ่อนตัว ยุบพังลงมาน่าเกรงอันตราย บุตรชายชวนเข้าไปอยู่ในบ้านก็ไม่ยอม ฝานั้นผุพังเกือบหมด ใต้ถุนห้องแถวนั้นเดิมเป็นท้องร่องสวนจึงเป็นทางเดินของหมูวัดไปมา (เพิ่งมาจับเอาไปหมดเป็นการใหญ่ เมื่อไม่กี่สิบปีมานี่เอง) บริเวณใต้ถุนบ้านมีแต่น้ำคร่ำสกปรกมาก พวกหลาน ๆ ก็ไปอ้อนวอนให้เข้ามาอยู่ในบ้านบิดาก็ไม่ยอม จะอยู่ค้าขายต่อไป

ต่อมาได้หกล้มภายในร้าน ๒ หน หน้าผากไปกระแทกเข้ากับขวดโหลที่ใส่ขนม ซึ่งแตกอยู่ก่อนแล้วทำให้เป็นแผลเนื้อขาด นายแพทย์กมล ลิขนะจุล แพทย์ประจำครอบครัวก็ทำการเย็บและรักษาจนหาย ต่อมาบุตรสาวได้ถึงแก่กรรม ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ อายุได้ ๕๒ ปี นางทองคำ สว่างเนตร ได้สดุดไม้กระดานในร้านล้มลงอีก จนกระดูกโคนขาอ่อนแตกแยก บวมและปวดเจ็บมาก จึงได้นำไปเข้าโรงพยาบาลหญิง นายแพทย์ เสม พริ้งพวงแก้ว ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเป็นผู้ทำการผ่าตัดและใส่ตาปูตรึงไว้ (Nailing) เมื่อ ๑ เม.ย. ๐๑ อยู่พักรักษาตัว ณ โรงพยาบาลนั้นประมาณ ๑ เดือน จึงกลับมาอยู่บ้านเดิน เห็นว่าไม่สะดวก เพราะที่บ้านบุตรชายไม่มีใคร เนื่องจากภรรยาได้ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ จึงไปอยู่ที่นิคมคนแก่บางแค ธนบุรี เพราะจะได้อยู่กับคนแก่อายุปูนเดียวกัน ได้คุยพูดจากันอย่างเป็นสุข อยู่ที่นิคมคนแก่ บางแค ราว ๒ เดือน ก็ไม่สะดวกเพราะขาเดินไม่ได้ ได้แต่ถัดอย่างเดียว จึงได้พากลับมาบ้านบุตรชายอีกครั้งหนึ่ง ในระหว่างที่พักอยู่ในบ้านบุตรชายนั้นร่ำร้องจะไปอยู่ที่ร้าน หมายเลข ๑๔๑ อีก เพื่อจะขายของจึงต้องคอยระวังและกีดกันมิให้ออกไป เพราะร่างกายก็พิการอยู่แล้ว ประกอบทั้งอายุก็มาก ควรจะได้หยุดพักผ่อนเสียที

พอดีเป็นระยะยุคพัฒนาบ้านเมืองเทศบาลนครธนบุรี จึงมีหนังสือถึงนางทองคำ สว่างเนตร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ ให้รื้อห้องแถวไม้ที่ชำรุดทรุดโทรมออกเสีย นางทองคำทราบเช่นนั้น ก็ไม่กล้าจะไปอยู่ห้องแถวหมายเลขที่ ๑๔๑ เพราะเกรงกลัวเจ้าหน้าที่ ลำพังบุตรชายหรือหลานอ้อนวอนนางทองคำสักเท่าไรก็ไม่ยอมเลย

ต่อมาได้ทำการบวชหลานชาย เรือเอก นาวิน สว่างเนตร รู้สึกว่านางทองคำ สว่างเนตร ปีติยินดีมาก เพราะลูกก็ได้บวชหลานก็ได้บวชและยังได้บวชคนอื่นอีกด้วย เมื่อจวนจะออกพรรษาของพระหลานชาย ในเดือนตุลาคม ๒๕๐๓ ตาข้างขวาก็ค่อย ๆ มืดลง ได้พยายามรักษากันอย่างเต็มความสามารถก็ไม่สำเร็จ ตาจึงมืดสนิท ตอนนั้นนางทองคำ สว่างเนตร ยังพูดจาได้ดีจะต้องการสิ่งใดก็บอกหรือสั่งได้ ในบ้านมีนางประกอบ คล้ายฉ่ำ หลานสาวมาคอยดูแลและรักษาพยาบาล นอกจากนี้ยังมีคุณกระสินธุ์ แสดงหาญมาช่วยพยาบาลอีกแรงหนึ่ง

เนื่องจากเดินไม่ได้ ได้แต่ถัด ตาบอดหมดทั้งสองข้าง ซ้ำหูก็ค่อย ๆ ตึงหนักยิ่งขึ้น จะพูดจาอะไรกันทีก็ลำบาก เพราะไม่ได้ยิน แต่ทุกคนได้พยายามรักษาพยาบาลกัน พร้อมทั้งมีแพทย์ประจำครอบครัวคอยช่วยต้องฉีดยารักษาหรือฉีดยาบำรุงไว้เว้นวันต่อ ๑ ครั้ง มีหลายครั้งที่ท้องเดินหรือเจ็บป่วยอย่างอื่น ก็ได้พยายามรักษากันจนหายไปได้ เพราะขณะนั้นร่างกายของนางทองคำยังแข็งแรงอยู่ ต่อมาก็หลง ในฐานะเป็นผู้ที่มีอายุมาก รับ-ประทานแล้วก็บอกว่ายังไม่ได้รับประทานเป็นต้น แต่ก็ได้ให้ขนมรับประทานแทนข้าวในยามวิกาลเพราะเกรงว่าถ้าให้ข้าวรับประทานไปแล้ว ท้องจะเสียเรื่องก็จะไปกันใหญ่ ต่อมาก็พูดไม่ได้ ลิ้นแข็ง การพยาบาลก็ยิ่งยากและลำบากยิ่งขึ้น การดูแลต้องจัดเวรเฝ้าตลอด ๒๔ ชั่วโมง คือในเวลากลางคืน ๔ เวร ในเวลากลางวัน ๑ เวร ความจริงการจัดเวรนี้เริ่มกระทำกันตั้งแต่นางทองคำได้เข้ามาอยู่ในบ้านแล้ว แม้แต่ตัวบุตรชายก็มิได้เว้น จะต้องเข้าเวรด้วยเหมือนกัน

ภาพที่ตั้งศพนางทองคำ สว่างเนตร

ต่อมาก็เกิดคอแข็ง รับประทานอาหารไม่ได้ ก็ต้องเปลี่ยนเป็นอาหารอ่อน หรืออาหารอย่างอื่นๆแทน และให้รับประทานกลูโคสโซผสมน้ำบางโอกาสแทนอาหาร และฉีดยาบำรุงเพิ่มขึ้น ในระยะหลังๆนี้ ความอ่อนแอก็ปรากฏชัดมากขึ้น เพราะความชราภาพและไม่ได้เดินเลย ร่างกายก็ผอมลงๆ และสุดท้ายก็รับประทานอาหารไม่ได้ ต้องหยอดน้ำหยอดข้าวกันตลอดเวลา กว่าจะเสร็จรับประทานอาหารในครั้งหนึ่งๆ ก็ราว ๑ ชั่วโมง พวกเราก็อดทนกัน ได้พยายามกันอย่างสุดกำลัง จนถึงวันศุกร์ที่ ๒๙ ม.ค. ๐๘ เวลา ๑๑.๓๐ น. ก็ถึงแก่กรรมด้วยความสงบ ในท่ามกลางลูกหลานและผู้พยาบาลโดยใกล้ชิด ชีวิตของคนเรานี้คล้ายฝัน แม้จะอยู่ในโลกเป็นเวลานานถึง ๘๗ ปีก็ตาม

เมื่อนางทองคำ สว่างเนตร ถึงแก่กรรมแล้วได้ไปเข้าฝันผู้เช่าตึกหมายเลข ๑๓๓ ซึ่งตรงกับที่ๆ ซึ่งนางทองคำ สว่างเนตร เคยอยู่ห้องหมายเลข ๑๔๑ เจ้าของร้านชื่อนางเพ็ญ นุชเกษม เป็นร้านตัดผมแทงลอตเตอรี่ถูกเลขท้าย ๒ ตัว เลข ๙๒ ซึ่งกลับเลขกับวันถึงแก่กรรม ในวันที่ ๒๙ ม.ค. ๐๘ นางเพ็ญ นุชเกษม เลยทำบุญตักบาตรกรวดน้ำแผ่กุศลไปให้แก่นางทองคำ สว่างเนตร เจ้าของที่ในวันต่อมา.

คำไว้อาลัย

คุณพี่ ทองคำ สว่างเนตร เป็นบุตรของป้าของข้าพเจ้า คุณพี่ได้เกิดมาแล้ว และคุณพี่ได้ดับจากโลกนี้ไปแล้วโดยไม่มีวันกลับ ซึ่งเป็นธรรมดาของสัตว์โลกทั้งหลาย เมื่ออุบัติมาแล้วย่อมดับสูญไป ต่างกันแต่ว่า การมีอายุอยู่นั้นจะสั้นหรือยาวกว่ากัน และระหว่างที่มีชีวิตอยู่นั้น ได้ประกอบกรรมอันใดไว้บ้าง

สำหรับคุณพี่ทองคำนั้น กล้ากล่าวได้เต็มปากว่า ตลอดชั่วชีวิตของคุณพี่ได้ประกอบแต่กรรมดีไม่เป็นภัยแก่ใครเลย

ที่กล่าวว่าได้ประกอบแต่กรรมดีนั้น เหตุผลมีอยู่ว่าคุณพี่เป็นคนขยันขันแข็งอย่างยอดเยี่ยม ประกอบอาชีพแต่ในทางสุจริต และเป็นผู้มีจิตใจเลื่อมใสถือมั่นในพระบวรพุทธศาสนา ได้สละทรัพย์ทำบุญกุศลไว้เป็นอันมากกอรปด้วยคุณพี่เป็นเสมือนร่มโพธิ์ร่มไทร ให้ความร่มเย็นแก่บุตรหลานทั่วหน้าทั้งน้ำใจโอบอ้อมอารีช่วยเหลือเผื่อแผ่ ไปถึงบรรดาญาติมิตรตามควรแก่กรณีอีกด้วย โดยเฉพาะข้าพเจ้าผู้เขียนรู้สึกว่าคุณพี่ก็มีความรักใคร่เอ็นดูและไว้วางใจอยู่ไม่น้อย

ส่วนที่ว่า คุณพี่ไม่เป็นภัยแก่ใครนั้น ก็อาศัยหลักความจริง คือคุณพี่ไม่เคยรบกวน เบียดเบียนหรือทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใดเลย สมดังพุทธภาษิตในข้อ "ความไม่เบียดเบียน เป็นธรรมอันสูงสุด"

การจากไปของคุณพี่ครั้งนี้ ถึงแม้จะเป็นที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไปว่าเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นทุกรูปทุกนามก็ตาม แต่ก็ยังความเศร้าสลดให้แก่บุตรหลาน ตลอดถึงบรรดาญาติมิตรอย่างสุดซึ้ง โดยเฉพาะผู้เขียน เมื่อได้ทราบหลังจากเวลาดับเพียงประมาณ ๑ ชั่วโมง ถึงแก่ตะลึงงันไปชั่วขณะ เมื่อได้สติจึงรีบไปเยี่ยมเคารพศพทันที

แม้รูปกายของคุณพี่จะสลายไปแล้ว แต่ความดีของคุณพี่จะยังอยู่ในความทรงจำตลอดไป

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าผู้เขียนขอตั้งจิตแผ่ผลบุญกุศลที่กระทำมา จงดลบันดาลให้คุณพี่ทองคำ สว่างเนตร ผู้ล่วงลับไปแล้วประสบแต่อิฏฐคุณมนุญผลตามควรแก่คติวิสัย ในสัมปรายภพทุกประการ

ขุนโลหวิศาลสิริกัลป์

๖๗ ซอยเจริญพาศน์ อ. บางกอกใหญ่ ธนบุรี

๑๐ พฤษภาคม ๒๕๐๘

คำไว้อาลัยของลูก

แม่กับลูกไม่เคยจากกัน เมื่อต้องมาจากกันเช่นนี้ ลูกก็ย่อมมีความโทมนัส อาลัยรักและระลึกต่อแม่ผู้บังเกิดเกล้าอย่างสุดซึ้ง แม่ลูกได้หอบหิ้วกันมาจากต่างจังหวัด มาตั้งหลักฐานในกรุงเทพ ฯ ตั้งแต่สมัยลูกยังเยาว์วัย ถ้าจะนับเวลาอันเนิ่นนานแล้วก็กว่า ๖๐ ปี ที่มาอยู่ในกรุงเทพ ฯ กัน เมื่อมาอยู่ใหม่ ๆ แม่ไม่มีอะไรเลย แม่ต้องต่อสู้เพื่อยังชีพอย่างแสนสาหัสลูกก็ทราบดี ก็ได้ช่วยแม่หาบคอนและขายของตามสถานที่ต่าง ๆ ในกรุงเทพ ฯและธนบุรีหลายแห่งจนนับไม่ถ้วน แม้แต่หน้าประตูวังด้านวัดพระแก้วก็มิได้ละเว้น ยิ่งเป็นงานตามวัดด้วยแล้ว แม่ก็ยิ่งต้องขวนขวายโดยมิละลด เพราะเป็นหนทางเดียวที่จะได้มาซึ่งเครื่องยังชีพ บางครั้งลูกต้องลาโรงเรียนมาช่วยแม่ขายของอยู่บ่อย ๆ ลูกก็รู้สึกถึงความจำเป็นแห่งชีวิต ซึ่งจะต้องดิ้นรนเพื่อดำรงอยู่ โดยมากต้องนอนค้างอ้างแรมแบบนอนกลางดิน กินกลางทราย ลูกก็มิได้เบื่อหน่ายหรือท้อถอยได้ช่วยเหลือแม่ทำการค้าขายตลอดมา แต่ลูกได้ตรึกตรองดูแล้วว่า การดำเนินการค้าขายแบบนี้ เป็นการค้าเพียงรอดชีวิตไปได้ในวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น มิได้เป็นกอบเป็นกำอะไร แต่กระนั้นแม่ก็อดทนและมัธยัสถ์เหลือเงินทองไว้พอสมควร และมีอาคารให้ไว้แก่ลูกหลานพอเพียงอาศัยถ้าแม่มิได้เล็งเห็นการไกล ไม่กระเหม็ดกระแหม่หรืออดออมไว้แล้ว ก็คงไม่มีอะไรเหลือไว้เป็นอนุสรณ์ แม่เป็นผู้ที่ชอบสงเคราะห์ญาติพี่น้องเป็นอย่างดีจะยากดีมีจนอย่างไรก็ช่วยกันไปตามมีตามเกิด รอบบริเวณที่แม่อยู่จึงห้อมล้อมไปด้วยหมู่ญาติซึ่งเป็นชาวจังหวัดเดียวกัน

แม่ถึงจะลำบากยากเย็นอย่างไร ก็พยายามให้การศึกษาแก่ลูกตามควรแก่ฐานะในสมัยนั้นยุคนั้น แม่ได้อบรมสั่งสอนลูกเสมอว่า ต้องเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต และมีความกตัญญูจึงจะมีความเจริญในชีวิตความจำเป็นแห่งการค้า ทำให้ลูกต้องขาดการเรียนมาช่วยขายของ ลูกได้มองเห็นแล้วว่าแม่ไม่มีทรัพย์สมบัติอะไรจึงพยามให้วิชาแก่ลูก ซึ่งลูกก็ได้เล่าเรียนจนสำเร็จตามความประสงค์ของแม่

แม่อยู่ห้องแถวโกโรโกโส ลูกจึงถูกผู้ที่ไม่เข้าใจลูกว่าทอดทิ้งมารดาบังเกิดเกล้า ซึ่งความจริงแล้ว แม่ชอบการค้าขาย จะชักชวนโดยวิธีใด ๆ ไม่สำเร็จทั้งนั้น เพราะแม่ชอบการค้าเป็นชีวิตจิตใจ ลูกก็ต้องยอมให้คนเขาว่าลูกต่อไปซึ่งในระยะหลัง ๆ พอจะมีคนเข้าใจแม่ในเรื่องนี้อยู่มากพอ แม่มีสินค้าที่ขายอยู่นั้น ถ้าเหมากันให้หมดร้านราคาไม่ถึง ๑๐๐ บาท แต่แม่ก็ยังพยายามขายอยู่นั่นเอง มาจนถึงสมัยมีการพัฒนาบ้านเมือง แม่ก็ยังไม่ยอมเข้ามาอยู่ในบ้านกับลูก จนถึงกับถูกเทศบาลให้รื้อบ้านโกโรโกโสเพราะเกรงกลัวเจ้าหน้าที่ต่างหาก แม่จึงยอมเข้าบ้านลูก แต่ถ้าลูกแนะนำแล้วแม่ไม่ยอมเชื่อเพราะแม่รักการค้าอย่างเปรียบกับอะไรไม่ได้ทีเดียว

ก่อนแม่จะเข้ามาอยู่บ้านกับลูก แม่ได้หกล้มในร้านค้า เมื่อ ๑ เม.ย. ๐๑ กระดูกตอนต้นขาอ่อนแตกแยกออกจากกัน ทำให้ปวดเจ็บมาก ต้องเข้าโรงพยาบาลหญิง ทำการผ่าตัดโดยนายแพทย์ เสม พริ้งพวงแก้ว ผู้อำนวยการโรงพยาบาลหญิง ก็ได้ใช้ตาปูเย็บตรึงไว้ (Nailing) ต้องนอนอยู่เดือนกว่า ตั้งแต่นั้นมาแม่ก็เดินไม่ได้ ได้แต่ถัดอย่างเดียว แต่ร่างกายยังแข็งแรงดีอยู่ ได้เคยลองให้ไปพักที่นิคมคนแก่ตำบลบางแค เพื่อจะได้อยู่กันกับคน

อายุปูนเดียวกันและพูดคุยกันอย่างเป็นสุข แต่แม่ไม่ชอบ จึงได้รับกลับเข้ามาอยู่ในบ้าน ทำการดูแล (รักษาพยาบาล) โดยมีหมอประจำครอบครัวมาฉีดยาหรือดูแลให้ยาเว้นวันครั้งหนึ่งเสมอ ต่อมาเมื่ออุปสมบทหลานชายคนโต (ร.อ. นาวิน สว่างเนตร รน.) แล้ว ตาแม่ซึ่งมีข้างเดียวอยู่แล้ว ก็ค่อย ๆ มืดลง ได้พยายามรักษาก็ไม่สำเร็จ เมื่อ ๑ ต.ค. ๐๓ ทำให้แม่ต้องกลัดกลุ้ม เพราะมองอะไรไม่เห็น หูของแม่ก็ฟังเสียงต่าง ๆ ได้ยากลงอีก ลูกก็ทราบ ได้พยายามดูแลเพิ่มยิ่งขึ้น มีการจัดเวรเวลากลางคืน ๔ ผลัด ส่วนเวลากลางวัน ๑ ผลัด ป้อนข้าวและน้ำกันตลอดเวลา โดยความควบคุมของคุณกระสินธุ์ แสดงหาญ ลูกและหลาน ๆ ด้วย เป็นเวลาหลายปีต้องอยู่เวรยามกันดังนี้เสมอมา บางทีแม่ก็อ่อนแอลงอย่างเห็นได้ชัด ลูกก็มิได้นอนใจ ได้พยายามแก้ไขทุกคราวไปเพราะกลัวแม่จะจากไปเสีย ต้องคอยคลำชีพจรและดูการหายใจ ยิ่งเป็นเวลาหน้าหนาวด้วยแล้ว ลูกต้องเพิ่มความอบอุ่นให้เพียงพอทีเดียว ได้พยายามรักษาพยาบาลกันมาอย่างสุดความสามารถ ร่างกายของแม่ก็เสื่อมลงทุกที เพราะชราและเดินไม่ได้ จนวันที่ ๑๘ พ.ย. ๐๗ แม่ก็เกิดพูดไม่ได้ พูดอ้อแอ้ไม่มีทางรู้เรื่อง การรักษาพยาบาลในตอนนี้ก็ยิ่งยากยิ่งขึ้น ทำให้ลูกวิตกว่าแม่จะทิ้งลูกและหลาน ๆ ไปเร็วเกินกว่าที่คิดไว้ การมีชีวิตอยู่ของแม่เป็นความอบอุ่นของลูกและหลาน แม้จะต้องลำบากอย่างไรลูกก็ไม่เคยท้อถอยเลย แม่อ่อนกำลังลงทุกทีจนเกือบจะไม่มีแรง ลูกก็เสียกำลังใจไปทุกทีเช่นกัน เพราะลูกได้สำนึกอยู่เสมอว่าไม่มีใครจะได้ให้ความรักและความปราณีอันซาบซึ้งแก่ลูกเท่าแม่ได้เลย แม่ถึงแก่กรรมลงเมื่อ

วันศุกร์ที่ ๒๙ ม.ค. ๐๘ เวลา ๑๑.๓๐ น. ในท่ามกลางลูกหลานโดยอาการสงบ

แม่จากลูกไปแล้ว ไม่มีวันกลับ ลูกเองก็มีอายุไม่น้อย ก็คงจะได้ติดตามกันไปภายในมิช้า ลูกขออธิษฐานขอให้ได้เกิดมาเป็นลูกของแม่ต่อไปในชาติใหม่ หากลูกจะได้เกิดมาอีกครั้งหนึ่ง

ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดเป็นอนิจจังสักอย่างหนึ่ง ยิ่งเป็นสิ่งมีชีวิตด้วยแล้วย่อมมีการแตกดับได้ทุกขณะจิต กุศลบุญราชีใด ๆ ที่ลูกได้กระทำมา และกำลังกระทำอยู่ตลอดจนบุญกุศลที่แม่ได้บำเพ็ญไว้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ จงเป็นผลวิบากส่งกัลปผลไปให้แม่ของลูก จงประสบสุขในสัมปรายภพตลอดไป.

จากลูก

ทแกล้ว สว่างเนตร

๑๐ พฤษภาคม ๒๕๐๘

ท่านที่ควรถือเป็นตัวอย่าง

ข้าฯ ไม่ใช่ญาติหรือหลานของป้า แต่ก็ได้เห็นและพัวพันอยู่กับป้าเสมอ ๆ ตั้งแต่ข้าฯ อายุได้ ๗–๘ ขวบ เมื่อป้ามาตั้งหลักฐานอยู่หลังโรงเรียนนายเรือ ข้าฯ ก็ได้เห็นเรื่อยมาและเมื่อป้าเริ่มป่วยจากการหกล้มแล้ว ข้าฯ ก็ได้มีโอกาสพยาบาลดูแลป้าโดยใกล้ชิดต่อมาเป็นระยะ ๆ กระทั่งระยะหลังตั้งแต่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๐๓ จนถึง ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๐๗ ข้าฯ ต้องจากไปเพราะมารดาของข้าฯ ซึ่งก็สูงอายุแล้ว ได้เกิดมีโรคหัวใจอย่างร้ายแรงขึ้นแม่บอกว่าจะอยู่อีกไม่กี่วันแล้ว ข้าฯ จึงต้องกลับบ้านไปดูแลท่านโดยใกล้ชิดความเป็นอัจฉริยะของป้าหลายประการในสมัยป้ายังแข็งแรงอยู่ ได้เป็นสิ่งที่ติดตาและอยู่ในความทรงจำของข้าฯ จนกระทั่งทุกวันนี้ ป้าไม่มีโรคร้ายเบียดเบียน ป้าเพียงแต่ต้องการความสะอาด อาหารและการเอาใจใส่อย่างธรรมดาทั่ว ๆ ไปของคนที่ช่วยตัวเองไม่ได้เท่านั้น แต่ข้าฯ ก็ได้มาเยี่ยมทุก ๆ ๗ หรือ ๑๐ วัน ประกอบกับมีนายแพทย์มาฉีดยาบำรุงกำลังให้อาทิตย์ละ ๓ ครั้งอยู่แล้ว และป้าก็เพียบพร้อมด้วยลูกและหลานทั้งหลาย ข้าฯ จึงวางใจว่าคงจะอยู่ต่อไปได้อีกนานสักหน่อย การสูญเสียซึ่งเร็วกว่าที่คิดไว้ จึงเป็นที่สลดใจแก่ข้าฯ อย่างยิ่ง เพราะบ้านใดที่มีผู้สูงอายุอยู่ด้วยย่อมเป็นความอบอุ่นอย่างหนึ่งของบ้าน

ในระยะที่ข้าฯ ได้เคยเห็นป้ามา ๔๕ ปี เป็นอย่างน้อย ข้าฯ ไม่เคยเห็นมีใครเหมือนป้าในแง่ของคนขยันทำมาหากิน ป้าไม่เคยนั่งเฉย ๆ โดยไม่ทำอะไร ป้าไม่รู้จักคำว่าเอนหลังถ้าหลังป้าจะสัมผัสที่นอนก็เพราะ

เหน็ดเหนื่อยตอนดึก หรือป่วยไข้เท่านั้นเอง สมัยก่อนตำบลบ้านของเราไม่มีถนนกว้างพอให้รถประเภทใด ๆ วิ่งได้นอกจากรถจักรยาน ข้า ฯ เป็นเด็กอยู่หลังวัดแจ้งไปเช่าหนังสือเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ มาอ่านให้ยายของข้า ฯ ฟังเกือบทุกวัน ป้าอ่านหนังสือไม่ออก หยิบให้ข้า ฯ ไม่ถูก ถ้าพี่เจือลูกสาวของป้าไม่อยู่ ข้า ฯ ก็หยิบเอาเอง ป้าทำขนมส่งโรงพยาบาลโรคจิต ตามที่เรียกกันในสมัยนั้น ข้า ฯ เห็นป้าทำเช้าง่วนอยู่แต่ลำพัง บางวันก็เลยอยู่ช่วยเป็นชั่วโมง ๆ เพราะข้า ฯ ยังไม่ได้เข้าโรงเรียน จึงมีเวลาว่างมาก ในสมัยนั้นเรานิยมรับประทานส้มจีน ซึ่งส่งมาจากประเทศจีนกันมาก ราคาค่อนข้างสูง ป้าได้ไปเหมาส้มที่เป็นจุดดำ ๆ ราคาต่ำหน่อย เอามีดฝานส่วนที่เสียทิ้ง เอาส่วนที่ดีมารวมกันกองขายช่วยให้คนมีสตางค์น้อย ๆ ได้กินส้มจีน สินค้าในบ้านของป้ามีหลายอย่าง ๆ ละเล็กละน้อย ขายชิ้นละ ๑ สตางค์ ๒ สตางค์เท่านั้น เมื่อใดข้า ฯ ช่วยป้าทำงานเสร็จแล้ว ป้าจะให้ขนมข้า ๑ อย่าง แต่ข้า ฯ ไม่ชอบรับประทานขนมหวาน ๆ ที่เป็นสินค้าของป้า จึงไม่รับ ถ้าป้าให้ข้าวตังข้า ฯ จึงรับ เพราะข้า ฯ ชอบรับประทานข้าวตังปิ้งกับมะพร้าว ความขยันและชอบค้าขายของป้ามีชาวบ้านชอบนำไปพูดกันด้วยความขบขัน ว่าไม่รู้จะขวนขวายหาเงินไปถึงไหน ตัวเองก็ไม่รับประทานอะไรมาก บางครั้งข้า ฯ เคยเห็นป้ารับประทานข้าวปลาทูหมดไม่ถึงครึ่งตัวก็อิ่มแล้ว ความขยันทำมาหากินของป้าคงเกิดขึ้นด้วยเหตุสองประการตามความคิดของข้า ฯ คือ ข้อที่หนึ่ง เพื่อสะสมเงินทองไว้ให้ลูกชายได้เล่าเรียน และซื้อเพชรทองและเสื้อผ้าให้ลูกหญิงซึ่งได้ช่วยป้าค้าขาย ต่อมาเมื่อลูกพ้นภาระจากการเลี้ยงดูของป้าแล้ว ป้าก็ยังไม่เลิกการค้าขายอย่างคร่ำเคร่ง เพื่อสะสมเงินไว้ให้หลาน ๆ เป็นเหตุข้อที่สอง

ป้าไม่ได้เป็นคนที่ได้รับการศึกษา และก็คงไม่ได้รับการอบรมจากใครในการที่จะทำหน้าที่ของแม่และย่าที่ดี ดังที่ป้าได้ทำมาแล้ว ป้ามีสมองที่ดีเยี่ยมของป้าเอง จึงเป็นที่พึ่งของลูกหลานและญาติได้อย่างดี จนอายุจบสิ้นลง ข้า ฯ เชื่อว่าบุคคลที่มีใจเป็นธรรมและมีกุศลจิตคงจะลืมป้าไม่ได้ไปอีกนาน เพราะเคยได้รับความเอื้อเฟื้อของป้า เพราะป้าได้ลำบากตรากตรำมามาก จึงตั้งหลักฐานให้เป็นที่พึ่งแก่คนรุ่นหลังได้ด้วยความเหน็ดเหนื่อย ข้า ฯ เขียนมาถึงเพียงนี้นึกถึงโคลงบทหนึ่ง ซึ่งจำมาจากไหนก็ลืมไปแล้วขึ้นมาได้ จึงขอเขียนลงไว้เป็นอนุสรณ์ให้ป้า ท่านผู้ใดเป็นเจ้าของคงไม่รังเกียจ

เกิดมาหน้าที่นั้น ติดตัว
ชี้พอยู่ยังยิ้มหัว อย่าท้อ
สิ่งเดียวที่ควรกลัว คือบาป
ทำถูกถึงโลกล้อ อย่าได้หวั่นไหว

ป้าเป็นผู้ที่รู้จักใช้วาจาให้เกิดประโยชน์ได้อย่างฉับพลัน ไม่ว่าในแง่มุมใด หลานของป้าบางคนที่ไม่ยอมทำอะไรตามที่ป้าบอก ป้าก็มีวาทะศิลป์พูดหลอกล่อให้ต้องปฏิบัติจนได้

พูดถึงการทำบุญให้ทานในทางศาสนา ป้าก็ไม่ได้ละเลย ใครมาชวนร่วมในการทอดกฐินหรือการกุศลอื่น ๆ ป้าก็ร่วมด้วยเสมอ และข้า ฯ ได้เห็นเองก็คือ เมื่อทำการฌาปนกิจศพลุงกัน ที่วัดปราสาท ฯ จังหวัดสุพรรณ พ.ศ. ๒๔๖๘ ซึ่งข้า ฯ ได้ไปร่วมด้วย ป้าเลี้ยงพระทั้งวัด และทอดผ้าป่า ๓ วัด ๆ อะไรบ้างจำไม่ได้ การเลี้ยงพระนั้นจัดอาหารคาวและหวานอย่างละสำรับต่อพระหนึ่งองค์ อาหารคาว ๕ อย่าง และหวาน ๕ อย่าง

ป้าเป็นคนรักเด็กและรักความสวยงาม รักเด็กผู้หญิงมากกว่าเด็กผู้ชาย และนิยมให้เด็กผู้หญิงอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดี ข้า ฯ ได้ยินป้าอบรมพี่เจือลูกสาวของป้าด้วยตนเองและเคยสอนข้า ฯ ด้วย ต่อมาในบั้นปลายชีวิตก็ได้ยินสั่งสอนหลานอยู่เสมอ ๆ ที่ว่ารักความสวยงามก็เพราะเคยเห็นจัดหาเสื้อผ้า เครื่องเพชรทองให้พี่เจือเสมอ ข้า ฯ ไปสุพรรณด้วยก็ยังสั่งให้ข้า ฯ แต่งตัวให้สวยและขนเอาสายสร้อยมาให้ข้า ฯ ใส่ ๔–๕ เส้น ข้า ฯ บอกว่าประเดี๋ยวหาย เป็นของไม่จำเป็น ป้าบอกใส่แล้วจะได้ดูสวยขึ้น ข้า ฯ ไม่ใส่ป้าก็โกรธ และบ่นว่าจะทำให้ต้องขายหน้าชาวบ้านข้า ฯ เลยต้องใส่สร้อยคอ ๑ เส้น และข้อมือข้างละ ๑ เส้น เราเดินทางโดยรถไฟและเรือยนต์ ป้าก็คอยดูอยู่ตลอดเวลา กลัวจะพลัดตกรถและเรือ ข้า ฯ เคยเห็นป้าเป็นคนขยันมาตลอดเวลา ฉะนั้นเมื่อไปช่วยงานป้าได้ช่วยจริง ๆ อยู่ ๒—๓ วันโดยไม่เหน็ดเหนื่อยเช่นเดียวกัน ข้า ฯ ก็เลยมีชื่อเสียงที่บ้านบอกว่าเป็นคนขยันเหมือนป้าไปด้วย

ข้า ฯ อาลัยป้าเพราะป้าพอจะมีความสุขด้วยการได้อยู่เฉย ๆ เพื่อพักผ่อนชีวิตบั้นสุดท้ายหลังจากเหน็ดเหนื่อยตรากตรำมานานนักหนาแล้ว และได้ไปบำเพ็ญกุศลได้บ้างตามควร ก็เกิดมาพิการทางนัยตาที่มองไม่เห็น หูก็อื้อยิ่งขึ้นจนไม่ใคร่ได้ยิน และขาก็เดินไม่ได้เสียอีก แต่ข้า ฯ ก็ยังหวังว่ากุศลผลบุญทั้งหลายที่ป้าได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิตของป้านั้น คงจะได้ยังผลให้ป้าได้เป็นสุขทุกประการในปรภพ.

ส. แสดงหาญ

ใจหายได้ทราบข่าว ความตาย
คุณป้าสูญสิ้นวาย ชีพม้วย
หลานยังสุดเสียดาย คุณป้า
มิได้มาร่วมช่วย รักษา พยาบาล

เหตุการณ์แต่หนหลัง ยังจำ
พระคุณท่านน้อมนำ จิตข้า
ให้ระลึกนึกถึงคำ สอนสั่ง
หวังจิตคิดไว้ว่า ยังไม่ ได้ตอบแทน

สุดแสนจะรันทด สลดใจ
มัจจุราชด่วนพรากไป ปรโลก
ความดียังฝังใน ดวงจิต
เหลือจะกล่าวเศร้าวิโยค ห่อนรู้ เหือดหาย

ความตายนั้นเป็นของ ธรรมดา
แต่ความดีสิยากหา เปรียบได้
หลานขอน้อมวันทา ทวยเทพ
ขอวิญญาณคุณป้าให้ สู่ห้อง แห่งสวรรค์

ด้วยความเคารพอย่างสูง

สมถวิล สุวรรณสุข

ระลึกถึงย่า

หลานเริ่มจำย่าได้ ตั้งแต่ย่ารับเอาหลานมาเลี้ยงที่ห้องแถวริมถนนวังเดิม ย่าขายของและเลี้ยงหลานไปด้วย จำได้ว่าย่าตามใจหลานทุกอย่าง ไม่มีขัดใจ ตอนบ่ายย่าจะอาบน้ำประแป้ง แล้วเอาลงเปลไกว พร้อมกัน ๒ เปล กลางคืนย่าจะกางมุ้งใหญ่ให้นอนรวมกันทั้งหมด

ต่อมา เมื่อหลานกลับมาอยู่กับคุณพ่อคุณแม่แล้ว เมื่อมีโอกาสย่าจะฝากขนมและผลไม้มาให้หลาน พอคุณแม่เสียเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ ด้วยความเป็นห่วงหลาน ย่าก็เข้ามาอยู่ที่บ้านคุณพ่อเพื่อจะได้มีโอกาสดูแลหลานแทนคุณแม่ ส่วนคุณพ่อต้องไปรับราชการที่สัตหีบ ย่าพูดเสมอว่า "ย่ารักหลานยังกับแก้วตา ถ้าย่าอยู่จะไม่ยอมให้ใครมาทำอะไรหลานได้" ทำให้หลาน ๆ ค่อยคลายความว้าเหว่ที่ต้องเสียคุณแม่ไป ย่าทำกับข้าวให้หลานเมื่อมีเวลาว่างย่าจะทำขนมให้รับประทาน ย่าทำขนมเก่งทำเป็นแทบทุกอย่าง

ย่าเป็นห่วงชีวิตของหลานในอนาคตทุกคน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชีวิตของย่าลำบากมาตลอดชีวิต จึงไม่อยากให้หลานต้องลำบากเหมือนกับย่า พยายามเตือนให้หลาน ๆ ตั้งใจเล่าเรียน ให้ประหยัดรู้จักระวังตัวกลัวความจน, ให้รู้จักออมทรัพย์โดยให้เงินหลานไปฝากธนาคารออมสิน นอกจากนี้หลานจะขาดเหลือสิ่งใดให้บอกย่าเป็นต้องให้ทันที

เท่านี้จะเห็นได้แล้วว่าย่ารักและเป็นห่วงหลานเพียงใด หลานรู้สึกเหมือนหนึ่งว่าย่าเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของหลาน ๆ มีทุกข์ร้อนสิ่งใดก็เคยได้ไปหา

ย่า เมื่อย่ามาจากไปโดยไม่มีวันกลับมาอีก ก็ย่อมเป็นที่อาลัยรักของหลาน ๆ เป็นของธรรมดา คุณความดีของย่าคงอยู่ในความทรงจำของหลานตลอดไป

ด้วยกุศลผลบุญใด ที่ได้ประกอบให้แก่ย่าก็ดี และจะพึงกระทำต่อไปก็ดี ขอกุศลผลบุญนั้น ๆ จงได้ช่วยให้วิญญาณของย่าได้ไปสู่ภพอันมีแต่สันติสุขเทอญ.

จากหลาน

ร.อ. นาวิน สว่างเนตร ร.น.

คำอาลัยคุณย่า

ข้าพเจ้าเป็นหลานชายของคุณย่าคนหนึ่ง ที่พี่และน้องขอร้องให้เขียนคำไว้อาลัยด้วย ข้าพเจ้าตั้งใจจะเขียนเหมือนกัน แต่เกรงจะเขียนได้ไม่ดี เพราะหนังสือนี้จะเป็นอนุสรณ์ "คุณย่า" นานเท่านาน

ในชีวิตของคนเราทุกคน นอกจากบิดามารดาผู้มีพระคุณอย่างล้นเหลือ ก็ยังมีญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา เป็นผู้มีพระ-คุณต่อเราอีกด้วย ชีวิตของคนเราบางคนนั้น บิดามารดาอาจจะไม่มีโอกาสเลี้ยงดูอยู่ใกล้ชิดตลอดเวลา แต่มีญาติผู้ใหญ่เป็นผู้ดูแลแทน โดยเฉพาะข้าพเจ้านั้น ตั้งแต่เล็กจนโตมา ข้าพเจ้าอยู่ในความดูแลและเลี้ยงดูจากคุณย่าเพียงคนเดียว ซึ่งเกือบจะพูดได้ว่า ข้าพเจ้าเป็นหลานที่คุณย่ารักและโปรดมากที่สุด คุณย่าเอาอกเอาใจไปทุกอย่าง จะต้องการอะไรคุณย่าเป็นต้องหามาให้ทั้งนั้น ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงรักและเคารพคุณย่ายิ่งกว่าใคร ๆ ความเศร้าโศกครั้งนี้เสมือนว่าชีวิตของข้าพเจ้าได้จากไปพร้อมกับคุณย่าด้วย ทำให้ข้าพเจ้าอยู่ในโลกนี้ ขาดชีวิต จิตใจ อ้างว้าง ว้าเหว่ หงอยเหงา ไร้สุขไปทีเดียว

ตอนที่คุณย่ายังไม่หลงลืมนั้น คุณย่าพูดเสมอถึงความเป็นห่วงข้าพเจ้าคอยถามทุกข์สุขอยู่ตลอดเวลา จนบางครั้งข้าพเจ้าเกิดความรำคาญ ครั้งหนึ่งข้าพเจ้าล้มเจ็บด้วยโรคหืดอย่างแรง คุณย่าเป็นห่วงเป็นใยมากได้นำข้าพเจ้าส่งโรงพยาบาลศิริราชและรักษาพยาบาลจนหายขาดเป็นปกติ ข้าพเจ้าจึงเป็นหนี้ชีวิตอยู่มาก

คุณย่าเป็นห่วงอนาคตของข้าพเจ้า ได้ฝากเงินให้ข้าพเจ้าไว้กับธนาคารออมสิน เพื่อเป็นทุนในการศึกษาของข้าพเจ้าด้วย พระคุณของคุณย่าต่อข้าพเจ้านั้นมากมายนัก จนไม่สามารถบรรยายให้หมดได้

ชีวิตอันมีค่าของคุณย่า เป็นชีวิตที่จะถือเป็นตัวอย่างที่ดีได้ ได้ต่อสู้ก่อร่างสร้างตัวมาตลอดเวลา ทำการค้าขายเก็บหอมรอมริบจนมีทรัพย์

ข้าพเจ้าขอกราบเท้าคุณย่าที่เคารพนับถือของหลาน ขออธิษฐานให้ดวงวิญญาณของท่านจงเป็นสุขและสถิตอยู่ในสรวงสวรรค์ชั้นฟ้า หลาน ๆ ยังระลึกและไม่ลืมพระคุณของคุณย่าตราบชั่วชีวิตของหลาน

ข้าพเจ้าตลอดจนพี่น้องขออธิษฐาน ถ้าชาติหน้ามีจริง ขอให้ได้เกิดเป็นหลานคุณย่าทุก ๆ ชาติ คุณย่าจากไปแต่กาย แต่พระคุณความดีงามของท่านยังประทับในความทรงจำของหลานทุก ๆ คน หลานขอให้ดวงวิญญาณของคุณย่าอย่าได้ห่วงใยหลาน ๆ เลย หลานจะทำบุญและอุปสมบทอุทิศกุศลแก่คุณย่า

ธรรมดาเกิดมาเป็นมนุษย์
จะสวยสุดมากทรัพย์หรืออับศรี
เมื่อเกิดแล้วไม่แคล้วดับลับชีวี
เอากายยึดมดินสิ้นทุกคน

อยู่ในโลกก็เล่ห์เราเนาว์เรือน้อย
ที่ล่องลอยกลางทะเลระเหระหน
จะถึงฝั่งนั้นช่างยากลำบากลำบน
ต้องอดทนขวนขวายในการงาน

ถ้าเฉื่อยชาชักประดักประเดิด
เรือก็เลิศลอยวนชลหาน
นับวันแต่จะแปรปรวนชวนรำคาญ
อาจถึงกาลแตกกลางทะเลไกล
เราเกิดมาก็ควรหาแต่ประโยชน์
อย่ามัวโฉดเกียจคร้านพาลไถล
จะได้พบประสบสุขสนุกใจ
อีกปวงภัยก็จะเบาบันเทาลง
ถึงมีทรัพย์นับไม่น้อยตั้งร้อยแสน
มีเขตแดนนาไร่คล้ายเศรษฐี
ถึงเวลาจะต้องดับลับชีวี
คงไม่มีใครห้ามเรื่องความตาย
บุตรก็ห่วงบ่วงหนักยังรักมาก
จำต้องพรากภรรยาน่าใจหาย
ทรัพย์ก็ล้นคนก็พร้อมทั้งวัวควาย
น่าเสียดายจะนำไปไม่ได้เลย
มีแต่บุญมีแต่บาปทราบกันอยู่
เป็นเพื่อนคู่ไปภพหน้าเจ้าข้าเอ๋ย
ใดเป็นบาปหยาบช้าอย่าได้เชย
อย่าเฉยเมยเร่งทำบุญเป็นทุนรอน

จงหาทางสร้างสืบสิ่งกุศล
ภาวนาเล่าบ่นอย่าเหหัน
รักษาศีลหน้าเข้าหาธรรม์
ฝั่งจิตมั่นพึ่งไตรรัตน์เป็นฉัตรทอง
ถึงเวรเราเราต้องไปไกลหมู่ญาติ
มัจจุราชนายเราเป็นเจ้าของ
คืนและวันย่อมหมุนเวียนแปรเปลี่ยนปอง
เป็นทำนองเรียกเราไปเข้าเวร.

จากหลานผู้อาภัพ

นาวา สว่างเนตร

"คุณย่า"

ความรัก ความอาลัย ความเศร้าสลดใจ ในการจากไปของคุณย่า มีมากมายเหลือที่จะกล่าวได้ หลานเกิดมาก็เห็นคุณย่าเป็นญาติผู้ใหญ่เพียงคนเดียว ทั้งนี้เพราะคุณตา คุณยาย และคุณปู่นั้น สิ้นชีวิตก่อนที่หลานจะเกิด ต่อมาเมื่อหลานกำพร้าแม่ ซึ่งขณะนั้นหลานยังเล็กอยู่ คุณย่าได้เป็นผู้ดูแลและเลี้ยงพวกหลานมา หลานเติบโตขึ้นในความอบอุ่นของคุณย่าและคุณพ่อ ซึ่งเป็นบุพพการีที่พึ่งพิงของหลานตลอดมา

การจากไปของคุณย่า เป็นการสูญเสียอันใหญ่หลวงยิ่งของหลาน คุณย่าเป็นผู้ที่มีพระคุณอย่างสูงเหลือล้น ได้เลี้ยงดูหลานมาตั้งแต่กำพร้าแม่ หลานยังไม่ได้ตอบแทนสนองพระคุณเลย การสูญเสียคุณย่าเปรียบเสมือนว่าหลานได้ขาดดวงประทีปซึ่ง ส่องนำชีวิต และให้ความอบอุ่นไป ครึ่งหนึ่งทีเดียว หลานได้แต่ระลึกถึงคุณย่าด้วยใจเคารพบูชาอย่างยิ่ง นึกถึงเมื่อครั้งยังเป็นเด็ก คุณย่าเข้มงวดกวดขันมาก คุณย่าออกจะเป็นคนดุมาก หลานซึ่งเป็นเด็ก คิดแต่สนุก คิดแต่จะเล่นแต่อย่างเดียว เมื่อถูกคุณย่ากวดขันในฐานะเป็นหลานผู้หญิง ก็มักจะดื้อดันต่อคุณย่า กระทำสิ่งต่าง ๆ โดยขาดความยั้งคิด ไม่เข้าใจ ไม่ยอมรับรู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่คุณย่าพร่ำสอน แต่เมื่อโตขึ้นก็ได้คิดถึงพระคุณและความเมตตากรุณาของคุณย่าที่มีต่อหลาน ความรักลูกและหลานเป็นอย่างยิ่ง คุณย่าเองเป็นคนกระเหม็ดกระแหม่ถี่ถ้วนมาก อดออมไปทุกอย่าง แต่กับหลาน ๆ แล้วคุณย่าจะเลี้ยงดูอย่างสมบูรณ์ไม่ยอมให้อดอยาก คุณย่ารักลูกและหลาน ๆ มากเพียงใดนั้น หลานซาบซึ้งแก่ใจเป็นอย่างดี

แม้จะได้พยายามคิดว่าคนเราเมื่อมีเกิดก็ต้องมีแก่ มีเจ็บ และมีตาย เป็นธรรมดาทุกคนไปก็ตาม หลานก็อดจะเศร้าเสียใจอาลัยในการจากของคุณย่าอย่างยิ่ง และแม้ว่าหลานจะทราบดีอยู่ว่า คุณย่าชรามากแล้ว ชีวิตของคุณย่าได้ผ่านความลำบากยากเข็ญต่าง ๆ มามาก และจะอยู่เป็นความอบอุ่นให้แก่ลูกหลานได้อีกไม่นานก็ตาม หลานก็อดใจหายไม่ได้ ทุกครั้งที่คิดถึงคุณย่า นับแต่นี้ไป หลานก็จะหมดความอบอุ่นใจไปทุกที

คุณย่าเป็นผู้ที่มีความกระเหม็ดกระแหม่มาก สอนให้หลาน ๆ รู้ซึ้งถึงคุณค่าและความยากลำบากในการหาทรัพย์ การใช้จ่ายไปในทางที่ถูกที่ควร คุณย่าเป็นผู้ก่อร่างสร้างตัวมาด้วยความลำบากยากเข็ญ ผ่านความเหนื่อยยากมาอย่างแสนสาหัส จากฐานะที่ไม่มีทรัพย์สมบัติอะไรเลย จนเป็นผู้ที่มีทรัพย์สมบัติบ้างผู้หนึ่ง อุตส่าห์อดออมเก็บสะสมทีละเล็กละน้อย เรื่อยมาตลอดชีวิต มีความขยันหมั่นเพียรเก็บสะสมมรดกไว้ให้ได้บ้าง คุณย่าจึงเป็นผู้ที่เรียกได้ว่า เป็นไทยโดยแท้ ซึ่งตรงกับคำว่า "ไทยเป็นชาติที่สะสมมรดกไว้ให้แก่ลูกหลาน"

คุณย่าเป็นผู้ที่มีความโอบอ้อมอารี แม้จะเป็นผู้ที่เรียกได้เป็นคนปากร้าย แต่น้ำใสใจจริงของคุณย่านั้นเป็นคนใจดี ใครมีทุกข์ร้อน คุณย่ามักจะช่วยเสมอ คุณย่าเป็นผู้ที่รักลูกหลานตลอดจนญาติพี่น้องมาก มีความห่วงใยลูกหลาน ๆ เสมือนกับลูกและหลานเป็นเด็กเล็ก ๆ อยู่เรื่อยไป

คุณย่าเป็นคนใจบุญสุนทาน ได้ประกอบการกุศลเป็นครั้งเป็นคราวตามโอกาสอันควร ในบวรพุทธศาสนาตลอดมา ขณะที่คุณย่ายังแข็งแรงดี

อยู่ได้ไปทอดกฐินที่จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นบ้านเกิดเมืองมารดาของคุณย่า และญาติพี่น้องของท่านส่วนมากอยู่จังหวัดนั้น

ขออำนาจกุศลบุญราศรีที่คุณย่าตลอดจนลูกหลานได้กระทำมา จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณย่าประสบอิฏฐารมย์สมบัติสุข ในสุคติแดนสวรรค์สัมปรายภพจงทุกประการ.

จากหลานของคุณย่า

ต้อย สว่างเนตร

เมื่อยามเด็กใครเล่าเฝ้าเลี้ยง ถนอมเยี่ยงย่าเรานี้จะมีไหม
อีกใครเล่าที่เฝ้าแต่เอาใจ ป้อนข้าวให้หลานนี้ทุกวี่วัน
ยามหกล้มใครเล่าเข้ามาช่วย แล้วปลอบด้วยคำรื่นชื่นใจฉัน
ปรารถนาขนมใดได้เช่นกัน สุดจะสรรพวาจามาภิเปรย
หลานติ่งอยากได้จักรยานได้สมจิต หลานต้อคิดได้มั่งไม่นั่งเฉย
คุณย่าท่านการุณให้ได้เช่นเคย แม้จะเอ่ยว่ามั่งใช่ชังชิง
ยามหลานเจ็บไข้ใจย่าทุกข์ หมดความสุขด้วยห่วงหลานสงสารยิ่ง
ยามเมื่อหลานจากไกลอาลัยจริง ห่วงหลานยิ่งกว่าใครใจกังวล
คุณย่าท่านไปไม่ลับกลับแล้ว เหมือนฉัตรแก้วกันกางเคยบังฝน
ต้องพลันหักสลายหลานสุดทานทน หลานทุกคนรักย่ายิ่งกว่าใคร

จากหลาน

ต้อ

คำไว้อาลัย

โอ้ว่าอนิจจา คุณย่ามาจากหลานไป
สุดจะทำไฉน ท่านไม่ฟื้นคืนมาเยือน
พระคุณท่านมากล้ำ หลานจดจำไม่ลืมเลือน
หาใดก็ไม่เหมือน หลานสุดรักบิ๋กอุรา
เมื่อยามหลานเศร้าโศก และวิโยคใครเล่าหนา
ปลอบรับซับน้ำตา ช่วยทำให้สบายใจ
ค่ำเช้าหลานเคยเห็น ไม่วายเว้นชื่นฤทัย
ย่าหลานรักมั่นไว้ สุขสดชื่นทุกคืนวัน
ต่อนี้ไม่มีย่า ซับน้ำตาและปลอบขวัญ
สิ้นย่าก็สิ้นพลัน สรวงสวรรค์สิ้นปราณี
จากไปบ่ได้สั่ง หลานชิยังร้าวฤดี
จิตผูกพันทวี รักคุณย่าเท่าฟ้าดิน
อ้าเทพเทวฤทธิ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์จงโปรดยิน
หลานขอวอนเทพิน พระไตรรัตน์เป็นฉัตรทอง
บุญใดที่หลานสร้าง จงนำทางพ้นทุกข์ผอง
ให้ย่าสุขสมปอง สู่สวรรค์ชั้นวิมาน
แม้มีชาติหน้าใหม่ ขอรับใช้เกิดเป็นหลาน
แทนคุณจนวายปราน เพียงเท่านั้นหลานพอใจ

ด้วยความเคารพรักอย่างสูง

หลาน นาเวศ สว่างเนตร

คำไว้อาลัย

ดิฉันลงมาอยู่กรุงเทพ ฯ ได้มาช่วยเหลือคุณพี่ทแกล้ว ซึ่งเป็นบุตรชายของคุณป้า ตั้งแต่วันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ เวลานั้นคุณป้าท่านได้มาอยู่ห้องแถวข้างนอกของคุณป้า ดิฉันกับต๋อยได้นำอาหารไปส่งคุณป้าท่านเป็นประจำ เนื่องด้วยคุณป้าเดินไม่ได้ต้องถัดไป หูของท่านก็ไม่ได้ยิน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ คุณป้าได้เข้ามาอยู่ในบ้าน ในเดือนตุลาคม ปีเดียวกันนั้นท่านก็ตาเสียมองอะไรไม่เห็น ดิฉันได้ช่วยเหลือปรนนิบัติคุณป้าท่านป้อนข้าวป้อนน้ำเป็นประจำ ดิฉันได้ช่วยเหลือทำทุกสิ่งทุกอย่างที่คุณป้าท่านไม่สามารถที่จะทำเองได้ ในระยะต่อมาคุณป้าอายุวัยชราลงทุกที จนกระทั่งคุณป้ามีอาการพูดหลงกินข้าวแล้วก็ว่ายังไม่ได้กินประมาณ ๔ ปีเศษ ดิฉันได้ช่วยเหลือปรนนิบัติตลอดเรื่อยมาจนกระทั่งคุณป้าท่านถึงแก่กรรม ก่อนคุณป้าจะถึงแก่กรรม ๒—๓ เดือนนั้น ท่านมีอาการพูดไม่ได้ ต่อมากล้ามเนื้อที่คอแข็งกินอาหารไม่ได้ และคุณพี่สั่งให้ดิฉันหยอดกลูโคลส ซุปไก่ โอวัลติน และให้แต่อาหารที่มีน้ำ เมื่อวันที่คุณป้าท่านจะถึงแก่กรรมนั้น คุณป้ารับประทานอาหารไม่ได้เลย ดิฉันเห็นคุณป้าท่านมีอาการคล้ายเป็นลม ดิฉันจึงเอาแอมโมเนียน้ำมาให้คุณป้าท่านดม และดิฉันก็ละลายยาหอมแก้ลมเพื่อจะให้คุณป้าท่านรับประทาน แล้วดิฉันจับปากคุณป้าท่านอ้าทานยา ดิฉันเห็นริมฝีปากท่านซีด ดิฉันก็บอกทางให้คุณป้าท่านว่า พระอรหัง พระอรหัง พระอรหัง สักประเดี๋ยวดิฉันเอามือคลำชีพจรของคุณป้าดู ปรากฏว่าคุณป้าท่านได้สิ้นลม

เสียแล้ว ดิฉันก็เลยร้องไห้โฮ เพราะดิฉันมีความเศร้าโศกเสียใจมาก ที่คุณป้าท่านได้จากพวกเราไปครั้งนี้อย่างไม่มีวันที่จะกลับมาอีกแล้ว คุณความดีของคุณป้าท่านที่ได้ทำไว้มีมาก คุณป้าท่านเป็นคนใจบุญสุนทาน ท่านได้เคยไปทอดกฐินและผ้าป่าที่สุพรรณบุรี ซึ่งเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของท่านเองหลายครั้ง และไม่ว่าใครมาบอกบุญ เรี่ยไร คุณป้าก็ยินดีสมทบส่วนกุศลเข้าทุกครั้งเสมอไป ดิฉันขอให้บุญกุศลอันนี้ที่คุณป้าได้สร้างสมไว้ จงส่งผลให้วิญญาณของคุณป้าท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพนั้นด้วยเทอญ.

ด้วยความเคารพรักนับถืออย่างสูง

หลาน ประกอบ คล้ายฉ่ำ

คำนำ

เรื่อง "คุณแม่" นี้เป็นหนังสือรวบรวมคำประพันธ์ว่าด้วยพระคุณของแม่ ซึ่งกรรมการสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง สาขาคติธรรม และสำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ (เดิม) เป็นผู้แต่ง รวมทั้งคำประพันธ์บัตรคำขวัญวันแม่ซึ่งได้รับรางวัลในการประกวดด้วย ได้จัดพิมพ์เผยแพร่แล้วครั้งหนึ่งในงานฌาปนกิจศพ คุณหญิงแผ้ว ธนพิธพิศาล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘

บัดนี้ น.ส. นาเวศ สว่างเนตร ได้แจ้งความจำนงแก่กองวัฒนธรรมว่าจะขอพิมพ์หนังสือเรื่อง "คุณแม่" นี้แจกเป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางทองคำ สว่างเนตร ผู้เป็นย่า กองวัฒนธรรมยินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์และขออนุโมทนาในกุศลบุญราศีทักษิณานุประทาน ซึ่ง น.ส. นาเวศ สว่างเนตร บำเพ็ญสนองคุณผู้เป็นบุพพการี และได้ช่วยเผยแผ่วัฒนธรรมไทยอันสูงยิ่งคือความกตัญญูกตเวที หวังว่าผู้ที่ได้รับหนังสือนี้คงได้ประโยชน์และอนุโมทนาด้วยทั่วกัน

กองวัฒนธรรม

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

๑๙ มีนาคม ๒๕๐๘

คำประพันธ์

ของ

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม

ประธานสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง

แม่

แม่มิใช่เพียงแต่ให้กำเนิดลูก　　จิตพันผูกเฝ้าถนอมเป็นจอมขวัญ
แม่มิเพียงเลี้ยงลูกให้ใหญ่เท่านั้น　　แม่เพียรสรรค์สร้างนิสัยให้ลูกดี
แม่มิเพียงให้สมบัติพัสถาน　　ให้ลูกมีวิชาการโอฬารศรี
เพื่อลูกได้ใช้ดำรงทรงชีวี　　บนวิถีของมนุษย์อันสุดไกล
แม่มิเพียงสุดอาทรใจรอนร้าว　　เมื่อลูกคราวโรคเบียนเวียนเจ็บไข้
ครั้นลูกหายคลายโศกสร่างโรคภัย　　แม่จึงใจวายห่วงบ่วงกังวล
แม่มิเพียงอิ่มเอมปลื้มเปรมจิต　　เมื่อสมคิดเห็นลูกรุ่งเจริญผล
ตราบลูกแก่แม่เฒ่าเฝ้าเวียนวน　　ไม่ล่วงพ้นอาลัยลูกผูกดวงแด
เจ้าพระคุณอุ่นรักทุกสายเลือด　　ไม่แห้งเหือดรักนิรันดร์นั่นแหละแม่
ไม่จืดจางห่างสวาทนิราศแล　　พระคุณแม่ยิ่งฟ้าดินสิ้นสากล.

M　คือสิ่งจำนวนล้านประทานลูก
O　แม่ถูกเพียงเวลาพาแก่เฒ่า
T　ลูกรอดปลอดภัยแต่วัยเยาว์　　เพราะแม่เฝ้าหลั่งน้ำตามาคุ้มกัน
H　หมายถึงหัวใจใสพิสุทธิ์　　ของแม่ดังชมพูนุชอันสุดสรรค์
E　คือสายประกายรักปักชีวัน　　ฉายแสงฉันเฉิดใสในดวงตา
R　แม่หมายในทุกสิ่งจริงและถูก　　มีต่อลูกของแม่แน่นักหนา
เมื่อรวมใส่สะกดได้คือ “มารดา”
คำล้ำค่าประเสริฐสุดของบุตรเอย

พระคุณแม่

แม้พันธุ์พ่อก่อเกิดกำเนิดลูก แต่แม่ผูกใจสมัครรักเหลือหลาย
โลหิตแม่แผ่ผดุงบำรุงกาย ซ้ำได้สายโลหิตดื่มปลื้มสำราญ
ถนอมลูกปลูกเลี้ยงเพียงชีวิต แสนสนิทคำสอนล้วนอ่อนหวาน
ลูกป่วยไข้ใจห่วงโศกทรวงดาล ลูกสำราญแม่สุขสิ้นทุกข์ร้อน
พระคุณแม่กำเนิดเกิดกายา ยิ่งดินฟ้ายิ่งน้ำล้ำสิงขร
ใครรำลึกพระคุณแม่แผ่อาทร ย่อมถาวรสวัสดิ์พิพัฒน์เอย

ดุษฎี มาลากุล

ถนอมลูกผูกจิตแท้ ทูลหัวลูกเอย
เหนื่อยเหน็ดฤๅเข็ดกลัว กล่อมเกลี้ยง
ลูกใหญ่ยิ่งชมชัว พาชื่น อกแม่
จักเปรียบคุณแม่เพี้ยง แผ่นฟ้าพอไฉน

สาขาคติธรรม

เป็นเอ๋ยเป็นแม่ เริ่มตั้งแต่อุ้มครรภ์นั้นก็หนัก
ถึงคราวเกิดลูกยิ่งยากลำบากนัก ยิ่งคราวฟักฟูมเลี้ยงเพียงขาดใจ
บางคนเห็นเป็นแม่แท้ไม่ยาก ลูกตกฟากก็พ้นทุกข์เป็นสุขใหม่
แต่ฉันเห็นเป็นแม่ยากลำบากกระไร เพราะการเลี้ยงลูกไซร้ไม่ง่ายเอย.

สาขาคติธรรม

ใครเล่าหนอแนะฉันมั่นในรัก โดยไม่พักใจรำลึกนึกถึงข้า
ช่างรักฉันมั่นกว่าตนพ้นคณนา โอ้แม่ของลูกยาใช่คนใด

จาก *Petite Mere c'est toi*
ของ *Mme.S. Hue*
สาขาคติธรรมแปล

ใจมนุษย์มักจะดำอำมหิต เพราะมัวคิดโลภรังเกียจคอยเดียดฉันท์
ในโลกหล้าจะหาได้ที่ไหนกัน เห็นแต่ใจแม่เท่านั้นสะอาดเอย

สาขาคติธรรม

เลี้ยงเอ๋ย เลี้ยงลูก เลี้ยงให้ถูกเลี้ยงให้ดีมิใช่ง่าย
พอลูกเกิดแม่ก็ไม่พักใจกาย เป็นห่วงสายสุดสวาทไม่ขาดวัน
ตั้งแต่อ่อนนอนฟูกจนลูกใหญ่ ต้องอบรมบ่มนิสัยให้งามสรรพ์
ต้องทำตนเป็นตัวอย่างในทางธรรม์ จึงสมกันกับเป็นแม่แท้แท้เอย

สาขาคติธรรม

"ในโลกอันหนาวหรวง, ลวงหลอก, นี้ ช่างไม่มีธารรักอันศักดิ์สิทธิ์
ที่ซาบซึมดื่มด่ำอมฤต เหมือนในจิตของแม่รักแท้จริง"

ของ *Felicia D. Hemans.*
พระราชธรรมนิเทศ แปล

เอาภารพิทักษ์เลี้ยง ลืมนอน กินนา
โอ้ลูกแม่อาวรณ์ รักแท้
ครั้นลูกเติบโตสอน เดินวิ่ง พูดแฮ
แม่ยิ่งมีแต่แปล้ ปลาบปลื้มเอ็นดู

จากวรรณกรรมเรื่อง "แม่" เล่มที่ ๒

บัตรคำขวัญวันแม่ ประเภท ก.

รางวัลที่ ๑

ข้ามีชีพอยู่ได้ในโลกหล้า ข้าเติบโตขึ้นมาได้ไฉน
ข้าเป็นคนดีได้ด้วยผู้ใด ข้าเจ็บป่วยเล่าใครพยาบาล
เมื่อข้าทุกข์ใครเศร้ากำสรดด้วย เมื่อข้าสุขใครช่วยหัวเราะขาน
เมื่อข้าโตใครสอนทำการงาน เมื่อข้าพาลใครพาข้ากลับใจ
ก็ใครเล่าคนแรกที่ข้าเห็น ก็ใครเล่าที่เป็นเช่นกล่าวไข
พระคุณล้นจารึกในหทัย มิใช่ใครมารดาของข้าเอง

เด็กหญิงอุตตรา อัตถากร
นักเรียนชั้นเตรียมอุดมปีที่ ๑
โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

บัตรคำขวัญวันแม่ ประเภท ก.

รางวัลที่ ๒

สืบสวรรค์สรรมนุษย์สุดสามภพ ใครจะลบล้ำแม่สุดแลหา
จะค้นคำไขขานคุณมารดา ทุกภาษาสิ้นพจน์ไม่หมดนัย

จะรวมโลกดาราจันทราทิตย์ ก็น้อยนิดหนึ่งเปรียบไม่เทียบได้
จะคำนวณถ้วนถี่วิธีใด เพียงหนึ่งในแสนส่วนไม่ถ้วนทด
สามประลัยไฟลมน้ำจะนำอ้าง มาลบล้างอย่างไรก็ไม่หมด
จะรวมชีพสามภพนบประนต ไม่อาจชดเชยใช้ให้เทียมทัน
ลูกจะขอยอคุณขึ้นทูลเกล้า ทุกค่ำเช้าเฝ้าบูชาจนอาสัญ
แม้ล่วงลับภพใดเกิดใหม่พลัน ถึงโกฏิกัลป์แม่ลูกพันผูกแล ฯ

นายวินัย พู่ระหง
นักเรียนมัธยมปีที่ ๖
โรงเรียนแกลง "วิทยสถาวร"
จังหวัดระยอง

บัตรคำขวัญวันแม่ ประเภท ก.

รางวัลที่ ๒

อันคำอื่นหมื่นแสนในแผ่นภพ หาได้ลบรสฉ่ำคำ "แม่จ๋า"
ดังสายพิณคนธรรพ์ในชั้นฟ้า บรรเลงมาพาใจให้สบาย
แม่จ๋าแม่แม่จ๋าข้าพึ่งแล้ว ช่างเจื้อยแจ้วจับใจไม่รู้หาย
ดุจมนต์ผองป้องกันอันตราย ทุกข์สลายเมื่อคำนึงถึงแม่ตน
ความเมตตาการุณพระคุณท่าน แผ่ไพศาลบานใจดังสายฝน
แม่สมัครรักลูกผูกกมล แม่เฝ้าทนกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูมา
ขอคุณพระรัตนตรัยอันไพจิตร สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยพิทักษ์อารักขา
ให้แม่ไร้ทุกข์โศกโรคนานา ชันษายืนนานสำราญเทอญ

นายมังกร ทองสุขดี
ชั้นเตรียมวิทยาศาสตร์ปีที่ ๒
โรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม

บัตรคำขวัญวันแม่ ประเภท ข.

รางวัลที่ ๒

สุดคิดประดิษฐ์ค้น คำหวาน
ลิขิตสุนทรสาร เสกสร้าง
พระคุณแม่ตระการ เกินกล่าว
เล็งเลิศเลอคำอ้าง เอ่ยเอื้อนใดใด
ผูกใจจดจ่อเฝ้า ฟูมถนอม นักเอย
ยุงร่านมิอาจตอม ไต่เต้า
สารพัดแม่อดออม อวยสุข ลูกเอย
ลูกทุกข์แม่พลอยเศร้า เสื่อมสิ้นหรรษา
สุดหาใครอื่นแม้น แม่ตน
แลตลอดพิภพบน บ่อนใต้
แม่เหมือนมิ่งมงคล ครอบเกศ
ป้องปัดพิบัติให้ ห่างสิ้นมลายสูญ
ขอทูนคุณท่านไว้ ทุกวาร
เป็นมิ่งขวัญใจบาน เบิกหน้า
เดชะกตัญญูตาล ดลสรรพ พรเอย
ขอแม่คงชีพช้า ชั่วร้อยปีปลาย.

นายอุดร เวียงสมุทร
นิสิตครุศาสตร์
จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

บัตรคำขวัญวันแม่ ประเภท ก.

รางวัลชมเชย

อันคุณใดไม่เทียบเปรียบคุณแม่ ลูกเฝ้าแต่ตรองตรึกนึกใฝ่ฝัน
สู้อุตส่าห์อุ้มท้องประคองครรภ์ ตราบถึงวันคลอดพ้นเป็นตนมา
ใกล้จะคลอดเจ็บครรภ์ปั่นป่วนจิต เพียงจะปลิดดวงแดโอ้แม่จ๋า
แล้วถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงลูกยา ทุกทิวาราตรีไม่มีคลาย
เสียสละความสุขทุกสิ่งสิ้น เฝ้าถวิลพะวงจิตคิดขวนขวาย
อบรมลูกปลูกธรรมประจำกาย เพื่อลูกชายหญิงคงดำรงตระกูล
เขาจึงตั้งสมญา "มารดาโลก" ผู้ชี้โชคฟ้าดินตราบสิ้นศูนย์
เปรียบเหมือนร่มโพธิ์ทองผ่องไพบูลย์ ขอเทิดทูนคุณแม่แน่วแน่เอย.

นายกุมโชค ใบแย้ม
ชั้นมัธยมปีที่ ๕
โรงเรียนประจวบคีรีขันธ์ "ประจวบวิทยาลัย"
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

บัตรคำขวัญวันแม่ ประเภท ก.

รางวัลชมเชย

ขอก้มประนมกร ส่งสุนทรอักษรสาร
ต่างธูปเทียนสักการ บูชาคุณแห่งมารดา

อันว่าพระคุณแม่ มีมากแท้เทียมภูผา
อาบน้ำป้อนข้าวมา เห่กล่อมไกวให้หลับนอน
เจ็บป่วยช่วยลูกรัก เพ่งพิทักษ์ด้วยอาทร
แนะนำพร่ำสั่งสอน ให้สังวรในความดี
ให้ลูกเรียนวิชา เพราะเมตตาและปรานี
ทรัพย์สินใดใดมี แม่เอื้อเฟื้อเผื่อเจือจาน
พระคุณแม่ล้นพ้ำ สุดจะหาใดเปรียบปาน
ขอเทพทุกถิ่นฐาน อภิบาลให้มารดร
สบสรรพสิ่งสุข นิรทุกข์สถาวร
ดุจข้าเสนอพร สนองพจน์รำพันมา

ศรีจันทร เดชะพรหม
นักเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๖
โรงเรียนสตรีลำปาง กัลยาณี
จังหวัดลำปาง

บัตรคำขวัญวันแม่ ประเภท ข.

รางวัลชมเชย

วิดนทีสี่สมุทรสุดแสนง่าย ดารารายพรายพราววาวเวหา
พิรุณโรยโปรยปรายสายธารา อาจคณนาคะเนได้ไม่ยากเลย
หากนึกหวนคำนวณชั่งหยั่งคุณแม่ แสนยากแท้สุดจะร่ำรำพรรณเฉลย
ลูกมิอาจวาดคำพร่ำเปรียบเปรย ขอเพียงเอ่ยว่ายอดยิ่งเหนือสิ่งใด

เทิดพระคุณอุ่นเกล้าเผ้าบูชิต ลิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วพิภพลูกนบไหว้
สรวมไตรรัตน์ฉัตรกั้นสรรพ์โพยภัย คุ้มแม่ให้เกษมสุขทุกทิวา
บันดาลดลชนนีที่ฆายุ ได้บรรลุสิ่งหวังดังปรารถนา
พละเรืองประเทืองวรรณยิ่งจันทรา ขอวาจาลูกลิขิตสัมฤทธิ์เทอญ

นักเรียนนายร้อย ชัยณรงค์ สุทธิพงษ์
นักเรียนชั้นปีที่ ๔
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

บัตรคำขวัญวันแม่ ประเภท ข.

รางวัลชมเชย

คำว่าแม่นั้นแลซึ้งตรึงใจนัก ลูกรู้จักเป็นคำแรกไม่แผกผัน
กว่าลูกจะปฏิสนธิ์พ้นจากครรภ์ สารพันแม่ทุกข์ยากมากลำเค็ญ
อันเปรี้ยวหวานตระการรสแม่อดสิ้น จะผันผินร่างกายเหนื่อยหน่ายเข็ญ
ยามแม่คลอดลูกยาน้ำตากระเด็น ทุกเช้าเย็นเห่กล่อมถนอมมา
ลูกสุขใจพาหทัยแม่ปลื้มสุข ยามลูกทุกข์แม่ระทมขมขื่นกว่า
แม่รักลูกผูกพันมั่นวิญญาณ์ ดังดวงตาดวงใจไม่เปรียบปาน
พระคุณนี้ลูกรำลึกนึกไม่ขาด ขออำนาจคำสัตย์อธิษฐาน
ดลผองแม่มีแต่สุขทุกวันวาร เป็นประธานอุ่นเกล้าเหล่าลูกเอย

นายสวัสดิ์ จงกล
นิสิตครุศาสตร์ ปีที่ ๑
จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

แม่รักกว่ากี่เท่าเจ้าพระคุณ ?

ฉันยอมแพ้แม่ฉันวันยังค่ำ เรื่องดื่มด่ำรักจริงหากกริ่งไม่
แม่รักฉันฉันรักแม่แท้จริงใจ แต่ใครรักมากกว่ากันนั้นฉันยอม
แม่รักฉันมากกว่าฉันรักแม่ ถึงเฒ่าแก่เจ็บไข้จนผ่ายผอม
แม่มาเยี่ยมเตรียมของกองชะลอม ถึงทางอ้อมเดินไกลไม่ระอา
ส่วนฉันสิมิเป็นเหมือนเช่นท่าน ต่อนาน ๆ จึงได้ลงไปหา
ฉันยอมแพ้แม่ฉันมั่นอุรา แม่รักกว่ากี่เท่าเจ้าพระคุณ ?

เจือ สตะเวทิน

แม่คนเดียว

มนุษย์เราอยู่ได้ในโลกนี้ ก็ด้วยมีผืนแผ่นดินถิ่นอาศัย
มีธารากินอาบซาบดวงใจ มีข้าวไว้ยังชีวาให้ถาวร
พสุธาอาศัยได้พำนัก ร่างกายพักสุขสรรพ์สโมสร
ส่วนวารีมีคุณอันสุนทร ดับสิ่งร้อนให้ระรื่นจิตชื่นบาน
แต่ชีวิตจะดำรงคงอยู่ได้ ต้องอาศัยภักษาธัญญาหาร
ทั้งสามสิ่งยิ่งด้วยคุณาการ ในโบราณจึงสรรสมัญญา
เรียกว่าแม่ธรณีมีความหมาย ถึงพื้นโลกทั้งหลายตลอดหล้า
เรียกแม่น้ำหมายบ่งลำคงคา เรียกข้าวว่าแม่โพสพเคารพคุณ

สิ่งทั้งสามนี้ใช่ไร้วิญญาณ แต่ด้วยการกิจเอื้อช่วยเกื้อหนุน
ชูชีวิตชาวหล้าด้วยการุณย์ จึงเรียกนามตามอดุลคุณาการ
แต่ว่าแม่บังเกิดเกล้าของเรานี้ เป็นยอดบุพการีที่ไพศาล
รวมทั้งพสุธาคงคาธาร ธัญญาหารอยู่แก่แม่คนเดียว.

มนตรี ตราโมท

Who ran to help me when I fell,
And would some pretty story tell,
Or kiss the place to make it well ?
My Mother.

(Anne Taylor—My Mother)

คำแปล

เมื่อล้มกลิ้งใครหนอวิ่งเข้ามาช่วย และปลอบด้วยนิทานกล่อมขวัญให้
ทั้งจูบที่เจ็บชะมัดบั่ดเบ่าไป ผู้นั้นใช่รึที่แท้แม่ฉันเอง

(บทประพันธ์ของ แอนน์เทเลอร์—เรื่องแม่ของฉัน)

But a mightier power and stronger
Man from his throne has hurled,
And the hand that rocks the cradle
Is the hand that rules the world.

(Willam Rose Wallaee—What rules the world?)

คำแปล

ถึงชายได้กวัดแกว่งแผลงจากอาสน์ ซึ่งอำนาจกำแหงแรงยิ่งกว่า
อันมือไกวเปลไซร้แต่ไรมา คือหัตถาครองพิภพจบสากล

(บทประพันธ์ของ วิลเลียม โรส วอลเลซ—เรื่องอะไรครองโลก ?)

If I were hanged on the highest hill,
Mother o'mine, O mother o'mine !
I konw whose love would follow me still.
Mother o'mine, O' mother o'mine.

(Rudyard Kipling—Mother O'Mine)

คำแปล

ถ้าเขาแขวนคอฉันชั้นยอดผา โอ้แม่จ๋า! แม่จ๋า! ข้าเรียกแม่
ความรักแม่ตามติดชิดดวงแด ฉันรู้แน่ แม่จ๋า! แม่ยาใจ

(บทประพันธ์ของ รัดยาร์ด คิปลิง—เรื่องแม่ของฉัน)

The bravest battle that was ever fought
Shall I tell you where and when ?
On the maps of the world you will find it not
It was fought by the mothers of men.

(*Joguim Miller—The Bravest Battle*)

คำแปล

ยุทธนากล้าสุดขีดอดีตสมัย มีที่ไหน เมื่อไร ให้ฉันแถลง
ทั้งโลกจบท่านไม่พบแผนที่แสดง เป็นน้ำแรงรบแท้โดยแม่คน

(บทประพันธ์ของ โจคิม มิลเลอร์—การรบที่กล้าหาญที่สุด)

O Love above all other loves
Love free from worldly dross :
Without a taint a of selfishness
Or thought of gain or loss :

The love so staunch when all else fails,
Love pure and undefiled,
It is the love a mother gives
So freely ot her child.

(*F. W. Bochett*)

คำแปล

รักใดชูไว้เหนือรักอื่น เป็นรักรื่นไร้ราคีโลกีย์วิสัย
รักมิใช่เพื่อตนหรือสนใจ คำนึงถึงกำไรและขาดทุน

รักใดหยัดยืนเมื่ออื่นล้ม รักน่าชมสุกใสไม่ข้นขุ่น
รักนั้นคือรักแท้แม่การุณ มอบแก่กุลบุตรธิดาผู้ยาใจ

(บทประพันธ์ของ ฟ.ว. โบเชต)

ภาพบุตรชายและหลานชายหญิง

เรื่องของแม่

โดย ● "คนเก่า"

มีภาษิตหลายบท เกี่ยวกับแม่......ดอกไม้ของชาติ เพราะแม่เป็นปฐมครู เป็นเพื่อนสนิทคนแรกของลูก เป็นผู้ให้กำเนิด เป็นผู้อยู่ใกล้ชิดกับลูกมากที่สุด และที่สำคัญ...... ลูกได้อาศัยแม่เป็นบทเรียน.....บทเรียนของชีวิตและสังคม !

พรหฺมาติ มาตา ปิตโร

มาตาปิตุไซร้	พรหมของ บุตรนา
อันสุภาษิตปอง	เปรียบไว้
ให้ผู้ฉลาดตรอง	เห็นชอบ ตามแล
ฝังจิตแล้วจักได้	บ่รู้ลืมคุณ
มาตาปิตุไซร้	ควรนับได้ว่าเป็นพรหม
ของบุตรสุดนิยม	ชมพจน์เทียบเปรียบงดงาม
เมื่อผู้ฉลาดตรอง	ก็จะต้องเห็นชอบตาม
ฝังจิตคิดถึงความ	ที่มีคุณบุญหนักหนา
พ่อแม่ให้กำเนิด	ตั้งแต่เกิดอบรมมา
ให้รู้ทุกสิ่งสา-	รพัดตั้งจิตสั่งสอน

ชี้ทางธรรมวิถี ที่คนดีควรสัญจร
ชี้ทางกลีบร จึงอาจลี้หนีพ้นพาล
มารดาและบิดา มีคุณหาใดเปรียบปาน
คุณอนันต์ของท่าน ฝั่งกมลจนบรรลัย

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖)

นมัสการคุณานุคุณ

ข้าขอนบชนกคุณ ชนนีเป็นเค้ามูล
ผู้กอบนุกูลพูน ผดุงจวบเจริญวัย
ฟูมฟักทะนุถนอม บ่บำราศนิราไกล
แสนยากเท่าใดใด บ่คิดยากลำบากกาย
ตรากทนระคนทุกข์ ถนอมเลี้ยงฤรู้วาย
ปกป้องซึ่งอันตราย จนได้รอดเป็นกายา
เปรียบหนักชนกคุณ ชนนีคือภูผา
ใหญ่พื้นพสุนธรา ก็บเทียบบเทียมทัน
เหลือที่จะแทนทด จะสนองคุณานันต์
แท้บูชไนยอัน อุดมเลิศประเสริฐคุณ

พระศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

นนฺทติ ปุตฺเตหิ ปุตฺติมา
ผู้มีบุตรดี ย่อมชื่นบานด้วยบุตร

(พุทธภาษิต)

เลี้ยงลูกเฝ้ารักษา แต่คลอดมาจึงเป็นคน แสนลำบากกาย ไม่คิดยากลำบากตน ในใจให้กังวล อยู่ด้วยลูกทุกเวลา ยามกินเมื่อลูกร้องก็ต้องวางวิ่งมาหา ยามนอนห่อนเต็มตา เมื่อลูกร้องก็ต้องดู กลัวเรือดยุงไรมด จะกวนกัดรีบอุ้มชู อดหลับอดนอนสู้ ทนลำบากหนักไม่เบา

(เรื่อง "คุณของมารดา" ของ "พล. อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา)

คำโบราณซึ่งกล่าวไว้ในหนังสือว่า พระมหาจักรพรรดิมีบุญย่อมมีแก้วเจ็ดประการ คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว มณีแก้ว นางแก้ว ขุนพลแก้ว ขุนคลังแก้ว นั้นถ้าจะตรึกตรองจริง ๆ ก็น่าจะว่า พระมหาจักรพรรดิและมีบุญยิ่งกว่าเด็ก มารดาแก้วนั้นเป็นไปไม่ได้

(เรื่อง "มารดาแก้ว" ของ น.ส.ม.)

จากหนังสือเล่มหนึ่ง ได้บรรยายพระคุณของแม่ไว้อย่างน่าฟังว่า

คุณแม่หนาหนักเพียง พสุธา
คุณแม่ยิ่งภูผา ใหญ่กว้าง
คุณแม่สุดจักหา ใดเปรียบ เทียบนา
คุณแม่นมหนึ่งข้าง สุดอ้างเอ่ยคุณ

ทรงคุณทรงรักเลี้ยง ลูกมา
ร้อนพัดกระพือพา ดับร้อน
โหยหิวกษิรธา- ราโภชน์ อร่อยแฮ
หนาวขดแม่กกป้อน อุ่นเนื้อมารดร

ออดอ้อนลูกร่ำไห้ วัยเยาว์
แม่ถนอมกล่อมเกลา- ลูกแล้
ข้าวน้ำแม่ป้อนเอา ใจใส่
ไข้เจ็บพยายามแก้ โรคร้ายบรรเทา

ยามเยาว์แม่เฝ้ารักษ์ พิทักษ์มา
ลมแดดไม่แผดพา ลูกช้ำ
ระวังระไวหา สุขสู่ เสมอเอย
ลูกสุขแม่สุขซ้ำ แม่ยิ้มปรีดา

คราลูกร้องไห้ร่ำ กำสรวล
เป็นสื่อประดุจชวน แม่ไห้
น้ำเนตรแม่คลอนวล เนตรคู่
สุขทุกข์เพราะลูกไซร้ แม่เฝ้าใฝ่ฝัน

ผ่านผันลูกใหญ่กล้า ทุกที
แม่ยิ่งเปรมฤดี สุขแท้
เป็นเพื่อนเล่นด้วยมี ใจสวาท
รักลูกกลัวพลาดแม้ พิษเพียงสะเก็ดแผล

ลูกแลแลแม่แล้ว คืบคลาน
พาแม่ใจเบิกบาน ผ่องแผ้ว
แม่เฝ้ากอดประสาน อกอุ่น ลูกนา
เฝ้าจูบลูบโลมแล้ว พักตร์ยิ้มพริ้มพราย

สายใจแม่เรียกร้อง "แม่จ๋า"
ชื่นจิตยิ่งกว่ายา เทพอ้าง
กอดลูกสุดสวาทวา- จาเอ่ย
ลูกจ๋า! รักแม่บ้าง หน่อยน้อยหรือไฉน

ปราศรัยลูกด้วยพร้อม สรวลสันต์
ลูกตอบแม่ตื่นตัน รักเร้า
ผมแม่ลูกทึ้งพลัน อย่าเล่น ลูกนา
ลูกปล่อยแม่จูบเผ้า บ่นรู้คำขาน

หัดขานหัดขับถ้อย พจมาน
พร้องเพราะเสนาะหวาน ถี่ถ้อย
อบรมบ่มดวงมาน มารยาท
คนรักมิใช่น้อย แม่เลี้ยงสั่งสอน

เป็นพรประดับให้ สุขอุรา แม่เทอญ
งานเหนื่อยพึ่งวาจา เจื้อยแจ้ว
แม่จ๋า ! แม่กลับมา แม่เหนื่อย ไหมแม่
หายเหนื่อยหายทุกข์แล้ว สุขล้ำใดปาน

ประมาณห้าขวบได้ ไปเรียน
ลำบากแม่ต้องเพียร ส่งแล้
กลับบ้านอบรมเขียน อ่านเถิด ลูกแม่
คนไม่เรียนเที่ยงแท้ แต่ผู้โฉดเขลา

เอาเป็นเรื่องแม่สิ้น ทุกประการ
รับส่งอภิบาล สุขพร้อม
ลูกให้แม่ปลอบคำหวาน เสนาะโสต
ลูกผิดแม่นำน้อม สืบสร้างทางกุศล

ยินยลแต่สิ่งล้วน สวัสดี
บาปเคราะห์ไป่ราคี ลูกแก้ว
คำหยาบไม่ให้มี ระคายโสต
ถนอมลูกผ่องแผ้ว ยิ่งล้ำแม่เอง

กล่อมเพลงไพเราะล้วน ชวนพึ่ง
นำลูกถวิลหวัง โสตถิ์ช้ำ
ใดชั่วแม่เบียดบัง รับแต่ ตนนา
ใจทุกข์เพื่อลูกล้ำ สุขพร้อมยอมตาม

ยามผิดไป่เหยียดด้วย วาจา
แม่พลิกแพลงแสวงหา เล่ห์แก้
อบรมบ่มหทยา ลูกรัก
ไม่เจ็บฤทัยแม้ ชุ่นข้องหมองใจ

ใดใดในโลกล้ำ เลอคุณ
เปรียบกับแม่ใบบุญ แค่ก้อย
ยกโลกเปรียบเทียบคุณ บ เปรียบ ได้นา
นมละหยดละหยาดย้อย เลือดแท้มารดร

พรพรพิเศษแท้ ปานใด
ใหญ่ยิ่งพิภพไหน ตลอดแล้ว
ปานเปรียบเทียบคุณไข ของแม่
ไม่อาจจะร้อยแก้ว สลักด้วยอักษร

Who ran to help me when I fell,
And would some pretty story tell,
Or kiss the place to make it well?
My mother.

(จาก **Ann Taylor, My Mother**)

เมื่อล้มกลิ้ง ใครหนอวิ่ง เข้ามาช่วย
และปลอบด้วย นิทาน กล่อมขวัญให้
หรือจูบที่ เจ็บชมัด บัดเบ่าไป
ผู้นั้นใช่รึ ที่แท้ แม่ฉันเอง

(พระราชธรรมนิเทศ)

But a mightier power and strong,
Man from his throne has hurled,
And the hand that rocks the cradle
Is the hand that rules the world,

(จาก **W.R. Wallace, What rules the world ?**)

ถึงชายได้ กวัดแกว่ง แผลงจากอาสน์
ซึ่งอำนาจ กำแหง แรงยิ่งกว่า
อันมือไกว เปลไซร้ แต่ไรมา
คือหัตถา ครองพิภพ จบสกล

(พระราชธรรมนิเทศ)

ดินแดนแลแผ่นฟ้า สาคร
เมรุมาสราชสิงขร หลักหล้า
สุริยะพระจันทร ส่องโลก
เทียบกับคุณแม่ข้า เทียบแล้วเล็กเหลือ

พระมหาราชินีมาเรียเทเรซาแห่งออสเตรีย ทรงมีลายพระหัตถ์ถึงเจ้าหญิงมารี คริสติน ราชธิดา ความว่า " หนังสือของลูกฉบับนี้ แม่พอใจแต่ลายมือนั้น ลูกยังปล่อยไว้มาก ลูกต้องพยายามเขียนให้ตัวหนังสือเท่า ๆ กันให้ได้ขนาดและอย่าเขียนอย่างรีบร้อนนัก "

(จาก....แม่ในประวัติศาสตร์....ของพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ฯ)

ทุก ๆ อย่างที่เสียไป เราอาจหาได้ใหม่ เว้นแต่แม่ที่ล่วงลับไปแล้ว เราไม่สามารถหาใหม่ได้

จะดูวัว ชั่วดี ก็ที่หาง
จะดูนาง ดูแม่ ก็แลเห็น
ถึงลูกยาง ห่างต้น หล่นกระเด็น
ก็จะเป็น เช่นเหล่า ตามเผ่าพันธ์

(พระอภัยมณี)

ความบกพร่องของแม่ย่อมถึงลูก

(ภาษิตทมิฬ)

ต้นไม้ดี ผลไม้ก็ดีด้วย กับ กาชั่ว ไข่ก็ชั่ว แม่เป็นอย่างไร ลูกก็อย่างนั้น

(ภาษิตยิว)

ผลไม้ดี ไม่ออกจากต้นไม้ชั่ว ไม้อย่างไหน ผลอย่างนั้น

(ภาษิตมารถี)

พ่อไก่ ขันอย่างไร ลูกไก่ก็ขันอย่างนั้น ลูกของเป็ดต้องเป็นนักว่ายน้ำ

(ภาษิตอาหรับ)

แม่โคงาม ลูกโคก็ดี ลูกนกกระตั้ว ก็ต้องเป็นนกกระตั้ว

(ภาษิตพิหาร)

ไข่ลบก็ต้องเป็นหกบ

(ภาษิตญี่ปุ่น)

มีพุทธภาษิตว่า "ภิกษุทั้งหลาย คำว่า พรหมนั้น ! เป็นชื่อของบิดามารดา คือบุพพเทพ คำว่า บุพพาจารย์ คำว่า อาหุเนยยบุคคล นั้น ! เป็นชื่อบิดามารดา ข้อนี้เป็นเหตุเพราะอะไร ? ภิกษุทั้งหลาย เพราะมารดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยงแสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย ฯ

(สพรหมสูตรในติกนิบาตและจตุกกนิบาต อังคุตตรนิกาย)

พ่อโฉมงามทรามสวาทของแม่เอย
เจ้าไปไหนไม่มาหาแม่เลย　　ที่โลกเลยวิ่งเล่นไม่เห็นตัว
ฤาล้มตายควายขวิดงูพิษขบ　　ไฉนศพสาปสูญพ่อทูลหัว
ยิ่งเย็นย่ำค่ำคลุ้มชะอุ่มมัว　　ยิ่งเริ่มรัวเรียกร่ำระกำใจ
เห็นฝูงนกกกบุตรยิ่งสุดเศร้า　　โอ้ลูกเราไม่รู้ว่าอยู่หาไหน
ชะนีโหวยโหยหวนรัญจวนใจ　　ยิ่งอาลัยแลหาน้ำตานอง
พอแว่วแว่วแล้วเสียงสำเนียงเรียก　　นึกสำเนียกหลายหนขนสยอง
ตรงเชิงชุ้มคุ่มเคียงนางเมียงมอง　　เห็นลูกร้องไห้สะอื้นยืนเหลียวแล
ความดีใจโผไปที่ลูกแก้ว　　แม่มาแล้วอย่ากลัวทูลหัวแม่
เป็นไรไม่ไปเรือนเที่ยวเชือนแช　　แม่ตามหาแต่ตะวันบ่ายเห็นหายไป

(ขุนช้างขุนแผน)

เมื่อแก่เฒ่า　หมายเจ้า　ช่วยรับใช้
เมื่อยามไข้　หมายเจ้า　เฝ้ารักษา
เมื่อยามถึง　วันตาย　วายชีวา
หวังลูกช่วย　ปิดตา　ยามสิ้นใจ

(วิวาห์พระสมุทร)

พ่อตายแม่ทุกข์เพี้ยง มรณา ลูกเฮย
เห็นแต่พักตร์ลูกยา อยู่ด้วย
ชื่นใจแม่จึ่งผา- สุกสืบ มานา
เสียจิตแม่จำม้วย อยู่ได้กลใด
สิ่งไรลูกรักเจ้า จักประสงค์
บคิดค่าควรคง มากน้อย
คงให้สมจำนง ใจพ่อ นึกนา
สินชั่งดั่งกิ่งก้อย บ่ได้เสียดาย
ไป่วายวางกิจสู้ ทำสรรพ์ เสร็จพ่อ
พ่อจักกินใดพลัน รีบร้อน
ทุกวันบวายวัน ระวังนุ่ง ห่มนา
เจ้าเจ็บแม่ทุกข์ร้อน อกช้ำระบมหนอง
ปองรักลูกน้อยยิ่ง หัวใจ แม่ฮา
อุตส่าห์รักษาไป ค่ำเช้า
อดกินอดนอนไหน ไปคิด เหนื่อยเลย
ขอสิ่งเดียวจุ่งเจ้า แม่นั้นพลันหาย

(ลิลิตนิทราชาคริต)

เมื่อพ่อแม่แก่เฒ่าชรากาล จงเลี้ยงท่านอย่าให้อดระทดใจ
ด้วยชนกชนนีมีพระเดช ได้ปกเกศเกษามาจนใหญ่
อุ้มอุทรป้อนข้าวเป็นเท่าไร หมายจะได้พึ่งพาธิดาดวง
ถ้าเราดีมีจิตคิดอุปถัมภ์ กุศลล้ำเลิศเท่าภูเขาหลวง
จะปรากฏยศยิ่งสิ่งทั้งปวง กว่าจะล่วงลุถึงซึ่งนิพพาน

(สุภาษิตสอนสตรี)

ภาพญาติพี่น้องที่มาชุมนุมในงานศพ

ลบไม่ศูนย์

๑. โง่ไม่เป็น เป็นใหญ่ยาก

๒. โง่น่ารัก ฉลาดน่านับถือ เป็น "*เสน่ห์*" แต่โง่น่าเกลียด ฉลาดน่าชัง เป็น "ยาพิษ"

๓. แข็งแรงและอ่อนน้อม เป็น "มิ่งขวัญ" แต่แข็งกระด้าง และอ่อนแอ เป็น "เสนียด"

๔. อวดดีก็ยังดีกว่าอวดชั่ว อวดฉลาดก็ยังดีกว่าอวดโง่

๕. การหามเข็ม การไสช้างเข้ารูเข็ม และการคายน้ำผึ้งเข้าปากหมี ผู้หวังความก้าวหน้าควรหลีกเลี่ยง

๖. ผู้สั่งสอนมีจิตเมตตาการุญ ได้ผลล้ำค่า เหมือนรดผักด้วยน้ำเย็น ถ้าตรงกันข้ามก็เท่ากับเอาน้ำร้อนรดผัก

๗. ความสงบเท่านั้น เป็นความชนะทั้งโลก เมื่อยังไม่สงบก็ยังไม่ชนะผู้มุ่งชนะก็ควรหาความสงบ

๘. การเรียนกับด้วยครู จดจำด้วยดี เป็น "นักเรียน" การเรียนด้วยตนเอง คือวิจารณ์เหตุผลทุกสิ่งเห็นแจ่มแจ้ง "นักรู้" นักเรียนและนักรู้พร้อมด้วยความประพฤติดีงาม รวมอยู่ในผู้ใด ผู้นั้นเป็น "ปรัชญาเมธี"

๙. รักใคร่กันดีกว่าเกลียดชังกัน พร้อมเพรียงกันดีกว่าแตกต่างกัน ทำความดีใส่ตัว ดีกว่าทำความชั่วใส่ตัว

๑๐. ความยากแสนยาก ย่อมอยู่ใต้อำนาจของความสำเร็จ เหมือน

ภูเขาสูงแสนสูง ก็ย่อมอยู่ต่ำกว่าฝ่าเท้าของผู้ที่ขึ้นไปเหยียบอยู่บนยอดฉะนั้น

๑๑. ผู้หาบโลก อยู่ใน "ระดับต่ำ" ผู้หิ้วโลก อยู่ใน "ระดับกลาง" ผู้วางโลก อยู่ใน "ระดับสูง"

๑๒. ผู้วิจารณ์เห็นเหตุผลความเป็นอยู่ในภพนี้ จะเป็นพยานแห่งความมาจากภพเก่า และความจะไปสู่ภพใหม่ ชื่อว่าภูมิแห่งความ เป็น "บุคคลชั้นเยี่ยม"

๑๓. ผู้ที่มาดี อยู่ดี และไปดี ดีตลอด ๓ กาล ทุกคนลองนึก จะจัดได้ไหมว่าเยี่ยมด้วยคุณควรเป็น "เยี่ยง"

๑๔. ยุติธรรมคือจริง มีมากอยู่ทุกแห่งหน เป็นของกลางใครถือสิทธิ์ก็ได้ แต่ชอบผู้มีเหตุผล มีญาณเห็นการณ์ไกล ชังผู้ไร้เหตุผล มีญาณแค่หางอึ่ง

๑๕. ทุกคนเก็บชั่วทั้งหมดไว้เสีย นำดีทุกอย่างออกใช้ นี้เป็น "บทฐานที่ตั้งแห่งชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์, และรัฐธรรมนูญไว้เป็นอย่างดี"

๑๖. ต่างด้าวเก็บฉลาดไว้ใน ชาวไทยเก็บฉลาดไว้นอก นี้เองเศรษฐ-กิจของเขาจึงก้าวหน้า ของเราจึงก้าวไม่ออก

๑๗. ผู้หวังความสุขหาง่าย แต่ผู้ที่ประกอบเหตุที่จะให้ได้สุขนั้นแลหายากนัก

๑๘. ความเมาของเขาอื่นไม่ชอบ แต่ของเราเองไม่เป็นไร เหมือนผ้านุ่งห่มของเขาอื่นเหม็นไม่ชอบ ของเราเองไม่เป็นไร

๑๙. ชอบหมั่นของเขาอื่น แต่ไม่ชอบของเราเอง ชอบขี้เกียจของเราเอง แต่ไม่ชอบของเขาอื่น นี้เป็น "สันดานผู้เตี้ยต่ำ"

๒๐. คำโบราณมีว่า "สวรรค์ในอก นรกในใจ" หมายความว่า ผู้ประพฤติดี สวรรค์ก็ฉายเข้ามาโสรจสรงจิตให้ชุ่มชื่นเบิกบานสบายเอง ผู้ประพฤติชั่วนรกก็ฉายแสงเข้ามาจี้จุดจิตให้เร่าร้อนลำบากยากเข็ญเอง เป็นอันว่าคนดีคนชั่วย่อมประสบ "สวรรค์ นรก" ก่อนตายทั้งนั้น

๒๑. จิตเป็นผู้นำ ทุกคนจะดีชั่วสุขทุกข์ ก็อยู่ที่จิตเป็นผู้บงการ ดังนั้นจึงควรสำเหนียกให้รู้จักจิต เมื่ออยากรู้จักจิต ก็ให้ค้นหาที่ "อยาก"

๒๒. ทุกคนที่ยังแคลงอยู่ในข้อที่ว่า "ตายแล้วยังจะเกิดอีกไหม" ดังนี้ ข้อนี้ควรแท้ที่จะค้นหาข้อเท็จจริง หาไม่จะงมงายตลอดชีพ

๒๓. ท่านที่ซาบซึ้งในทางพระพุทธศาสนา ย่อมกำหนดได้ว่า นี้เป็นส่วนเกิดและตาย นี้เป็นส่วนบันดาลให้เกิดและตาย นี้เป็นส่วนไม่เกิดไม่ตาย นี้เป็นส่วนอบรมไม่ให้เกิดและไม่ให้ตายดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงควร "สำเหนียกแท้"

๒๔. คนที่อยากดีหาง่าย แต่คนที่ทำดีหายาก

๒๕. บัณฑิตเห็นดีเป็นดี เห็นชั่วเป็นชั่ว

๒๖. พาลเห็นดีเป็นชั่ว เห็นชั่วเป็นดี

๒๗. นักธรรมเห็นทุกสิ่งเป็นธรรม เหมือนหมอเห็นต้นไม้ทุกอย่างเป็นยา

๒๘. สุขที่ได้จากทำชั่ว เหมือน "กินขนมเจือยาพิษ"

๒๙. สุขที่ได้จากทำดี เหมือน "กินยาทิพยโอสถ"

๓๐. เอื้อเฟื้อผู้อื่น เหมือน "อุ้มชูตัวเอง"

๓๑. เบียดเบียนผู้อื่น เหมือน "เอาหอกเสียบอกตัวเอง"

๓๒. อบรมตัวให้สงบสุขคนเดียว เท่ากับ "ให้สงบสุขแก่โลก"

๓๓. ประพฤติชั่วคนเดียว เท่ากับ "ก่อฉิบหายแก่โลก"

๓๔. ประพฤติดีคนเดียว เท่ากับ "ก่อเจริญแก่โลก"

๓๕. คนใจกว้างมีทรัพย์ เหมือน "ร่มไม้ใกล้ทาง"

๓๖. คนใจแคบมีทรัพย์ เหมือน "ร่มไม้ในป่าลึก"

๓๗. ศิลปวิทยา และศีลธรรม ทำผู้ประพฤติปฏิบัติชอบให้หนุ่มทันสมัยทุกเมื่อ

๓๘. ผู้ล้าสมัย เป็น "ขอนสำหรับงอย (เหยียบ) ของผู้อื่น"

๓๙. ผู้เลยสมัย เป็น "ผู้เหยียบแผ่นดินผิด"

๔๐. ผู้ทันสมัย เป็น "ผู้เจริญรุ่งเรืองทุกเมื่อ"

๔๑. สามัคคีเป็นไปในแนวทางที่ชอบ นำมาซึ่ง "ความสุขความสำราญ"

๔๒. สามัคคีเป็นไปในแนวทางที่ผิด นำมาซึ่ง "ความพินาศฉิบหาย"

๔๓. เปิดประตูรักเป็น ปิดประตูชังได้ เป็นอุบายมีค่าสูง

๔๔. ผู้ด่าและผู้ถูกด่ามีเจตนาต่างกัน คือ ฝ่ายด่าเป็นบาป ฝ่ายถูกด่าไม่เป็นบาป ถ้าโกรธตอบก็จัดว่าเป็นบาปไปตามกัน ถ้ายึดขันติเมตตาเป็นหลักก็ชื่อว่า เป็น "ผู้ชนะเลิศ"

๔๕. การอบรมพรหมวิหาร ให้เปี่ยมอยู่ในสันดานทุกเมื่อ จนเห็นผู้ดีและผู้ชมตน เป็นกัลยาณมิตรของตนด้วยกันทั้งสอง จัดว่า เป็น "ผู้ตั้งอยู่ในระดับสูง ควรยำเยง"

๔๖. ท่านที่เปลื้องปลดไม่จดจำอารมณ์อะไร ๆ ในโลกทั้งสิ้น จะจัดว่าตั้งอยู่ในภูมิเหนือโลกได้หรือไม่ ? ควรวิจารณ์ด้วยปัญญาอันแหลมลึก

๔๗. ความมีน้ำใจกว้างขวาง เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นเยี่ยม ความมีอัธยาศัยเป็นกันเองในที่ทั้งปวง แต่ไม่เสียระเบียบ และความมีนิสัยไม่เกี่ยงงอนยิ่งได้ทำกิจการมากก็ยิ่งเหมือนเป็นเกียรตินี่คือ "ประตูชัยของเจ้าหน้าที่ทั่วไป"

๔๘. เรื่องที่จิตคิด กิจที่กายทำคำที่ปากพูด ที่จะดีเลิศต้องอาศัยมีมั่นคง มีสัจจริงมีอดทน มีกล้าหาญ มีตระหนักในเหตุผล รู้จักเลือกทาง เลือกโอกาส ทั้งฉลาดเชี่ยวชาญ วิจารณ์เห็นการณ์ไกล จึงเป็น "วิสัยผู้บัณฑิตพิชิตมาร"

๔๙. คนพูดมากไม่สำรวมปากของตน เป็นผลร้าย ถ่ายกรรม สร้างเข็ญ ก่อเวร ใส่ตนเอง, คนพูดน้อย ระวังตนย่อมปลอดภัย ทำอะไรไม่ผิดพลาด ทำน้อยได้ผลมาก ควรนับถือว่าเป็น "คนดี"

๕๐. กลองดังเสียงไกล คนไม่ตีดังเอง เขาถือว่าเป็นกลอง "จัญไร" คนที่ยกย่องตนเองแต่ไม่มีความดี เหมือนกลองดังที่ไม่มีคนตีฉันนั้น

๕๑. ผู้ที่อบรมดีไว้ในตน ชื่อว่า "สร้างสวรรค์ไว้ในอก"

๕๒. ผู้ที่สะสมชั่วไว้ในตน ชื่อว่า "สร้างนรกไว้ในใจ"

๕๓. ผู้ที่เห็นของจริงอันประเสริฐ ๔ อย่างด้วยปัญญาอันชอบ ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

๕๔. คำสั่งสอนของสมเด็จพระพุทธเจ้า เหมือนกันทุกพระองค์ จะแถลงบางประการ ให้แลเห็นดังนี้ :—

๑. ปิดประตูบาปทั้งปวงเสีย

๒. เปิดประตูบุญทั้งปวงไว้

๓. ชำระจิตของตนให้ผ่องใส เป็นจิตเด่นอยู่ดวงเดียว ไม่เกี่ยวเกาะอะไร ๆ ในโลก เป็นแก้วอันล้ำค่า ใครอบรมบารมีเต็ม หาได้ในตัวเองแล

๕๕. เคยคำนึงไหมว่า ตัวเราคืออะไร? ลองแยกดูจะมีกี่ส่วน ทุกส่วนที่เป็นตัวเรามาจากไหน? แล้วแหละจะไปไหน? บัดนี้ ตัวเราประพฤติอะไรอยู่, ส่วนที่ประพฤตินั้นเป็นคุณมาก หรือเป็นโทษมาก?

๕๖. สุขหรือทุกข์ที่เราได้รับอยู่ในบัดนี้ กับที่มีมาแล้วโดยลำดับตลอดถึงภพก่อน และที่จะมาโดยลำดับตลอดถึงภพหน้าอันเดียวกัน หรือต่างกัน? เมื่อวิจารณ์เหตุผลเห็นแจ่มแจ้ง จะรู้จักที่มาและที่ไปของตัวเรา เป็น "ตัวกัมมัสสกตาญาณ"

๕๗. ผู้ก้าวหน้าย่อมเปี่ยมด้วยคุณธรรมประจำตัว มีหูกว้างตายาว, เล็งญาณเห็นการณ์ไกล หยั่งรู้หยั่งเห็นเหตุผลทั่วไป ในกาลทั้ง ๓

๕๘. ยังหลับหรือตื่นแล้ว ไม่ลุกเดิน ยังดี ไม่เหยียบโน่นเหยียบนี่

๕๙. ตื่นแล้วยังไม่ลืมตา แต่ลุกเดิน นี่ซิ เป็น "ตัวเสนียด" เหยียบเด็กเหยียบผู้ใหญ่ เหยียบอะไร ๆ ทั่วไป

๖๐. ตื่นลืมตาแล้ว แลเห็นทิศทางแจ่มแจ้งทุกแห่งหน เดินไหนก็ไปเกิด "สิริมงคลทุกฝีก้าว"

๖๑. ผู้ก้าวหน้าย่อมเปี่ยมด้วยคุณธรรม มีหูกว้างตายาว กล่าวคือ ได้ยินได้ฟังถ้อยคำของบัณฑิตมาก และมีญาณเห็นการณ์ไกล หยั่งรู้หยั่งเห็นเหตุผล ทั้งอดีต ทั้งอนาคต ทั้งปัจจุบัน

๖๒. ดีทั้งหมดย่อมเป็นคุณชาติ แสดงตนให้ปรากฏเปิดเผยอยู่ทุกเมื่อ ส่วนชั่วทั้งหมดเป็นโทสชาติที่ซ่อนตัวปกปิดอยู่ทุกเมื่อ

๖๓. ผู้มีปัญญา ไม่ควรเขียนวงตั้งยุ้งฉางไว้สำหรับใส่ข้าวที่นำมาด้วยความคิด ไม่สำเร็จดอก, ถึงสร้างตู้กำปั่นไว้เก็บทรัพย์ ที่ค้าขายด้วยความคิดก็ดุจกัน ท่านว่า เป็น "สมบัติบ้า"

๖๔. ความจริงบ่อห่อนหนีความจริง ธรรมดาต้นไม้ที่จะสูงทั้งหมดไม่ได้ ควรสูงก็สูงขึ้น ควรต่ำก็ต่ำลง

๖๕. ธรรมดาสอนคนโง่ ต้องสอนของเก่าบ่อย ๆ อย่าเข้าใจไปว่าคำนี้ เรื่องนี้เราได้สอนเขาแล้ว เขาคงจำได้ทำได้ ถ้าเข้าใจเช่นนั้น เป็นการเข้าใจ "ผิด" แท้

๖๖. ถ้ายังโง่ ชอบผลมากกว่าเหตุ

๖๗. การสอนผู้อื่น ถ้ายกส่วนโทษขึ้นแสดง ผู้นั้นไม่ชอบ ถ้าสอนคุณชอบ แต่ยกส่วนโทษได้ประโยชน์มากกว่า

๖๘. ความดี ความชั่ว ความไม่ดีไม่ชั่ว เป็นสมบัติกลางใครทำก็ได้

๖๙. ความไม่ไว้ใจตัวเองเป็นโทษมาก ชาติที่ก้าวหน้าไม่ทันเขา ก็เพราะไม่ไว้ใจตัวเอง

๗๐. คนที่ฉลาดน้อมอัธยาศัยของตน ให้เหมาะกับการงานได้ทุกอย่าง ไม่ว่าสูงหรือต่ำ ที่เป็นสุจริตย่อมเป็นที่ไว้ใจของผู้ใหญ่ การที่ตนให้เป็นที่พอใจของผู้ใหญ่ นี้เป็น "ตัวของมรดก"

๗๑. โลกมีเหตุกับผล ผู้ที่รู้เท่า ไม่เข้าไปหาบหาม เพียงแต่หิ้ว ก็ "เบา" ผู้ที่ไม่รู้เท่า เข้าหาบหามหรือแบก ก็ "หนัก"

๗๒ ผู้เพียรตั้งตัวได้เอง กับ ผู้รักษามรดกให้คงอยู่ นับว่าดีทั้ง ๒ แต่ใครจะเยี่ยมกว่า?

๗๓. ผู้ไม่คิดตั้งตัวให้มีทรัพย์ กับ ผู้จ่ายเสียซึ่งทรัพย์ให้ย่อยยับ นับว่าเลวทั้ง ๒ แต่ใครจะเลวกว่า?

๗๔. พระพุทธศาสนาเป็นคุณอันวิเศษ ถ้าจะเทียบกับทางคมก็เท่ากับคมดาบที่ทำด้วยเหล็กกล้า ของที่คมคนโง่ถือเข้าก็ประหารตัวเอง พระพุทธศาสนาผู้ที่ถือไม่เป็น คือปฏิบัติไม่ถูก ตัวได้รับทุกข์เอง

๗๕. แข็งดีไม่หัก อ่อนดีที่ไม่ขาด

๗๖. ความรู้ความฉลาดมีครูพอสอนกันได้ แต่ความองอาจสามารถไม่มีใครที่จะสอน เพราะเป็นคุณเกิดฉะเพาะตัวของผู้นั้น ๆ

๗๗. อริยมรรค ทางไม่มีข้าศึก พระอริยเจ้าเดินแล้ว แต่ปุถุชนที่เป็นคนดี กำลังเดินอยู่ ส่วนคนชั่วไม่เดิน

๗๘. มักมีผู้สำคัญว่า ทางนี้เป็นของพระอริยเจ้าโดยส่วนเดียว ปุถุชนไม่มีส่วน ที่จริง พระอริยเจ้าเจ้าท่านเดินตลอดแล้ว ท่านไม่กลับมาเดินอีกดอก ท่านก็ทิ้งไว้ให้ปุถุชนเป็นผู้เดินต่อไป จนได้บรรลุพระอริยเจ้า แล้วก็ทิ้งทางนั้นอีก ปุถุชนก็เดินไปอีกจนสิ้นเรื่องอีก

๗๙. ในโลกนี้ หมู่จะรวมกันได้มี ๓ กัน คือ

๑. ดีทันกัน

๒. ชั่วทันกัน

๓. ตกลงกัน

สามกันนี้ ควรวิจารณ์ด้วยปัญญาอันแหลมลึก

๘๐. เกราะเพ็ชร คือความรอบคอบระมัดระวังตัวรอบด้าน ผู้ที่ประกอบด้วยคุณเช่นนั้นชื่อว่า "สวมเกราะเพชร"

๘๑. คนที่น่านับถือ คือคนมีดีใน จนผู้อื่นเขาก็เห็นเป็นว่าดี

๘๒. ผู้ที่นับถือธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ทรงบัญญัติไว้ ชื่อว่า "นับถือพุทธศาสนา" นับถือนอกจากนี้ ไม่ใช่นับถือพุทธศาสนา

๘๓. คนปูนเก่าก็ดี คนปูนใหม่ก็ดี ที่นับถือพุทธศาสนา ถ้าไร้เหตุผล ก็ชื่อว่า "พลาดผิด" ถ้ามีเหตุผลก็ชื่อว่า "ถูกต้อง"

๘๔. บัณฑิตต้องการสบาย "ภายหลังงาน" พาลหวังสบาย "ก่อนงาน"

๘๕. ของจริงเป็นธรรมแสดงตัวให้ปรากฏอยู่ทุกเมื่อ ผู้บอดย่อมแลไม่เห็น ผู้มีดวงตาคือปัญญา ย่อมแลเห็น

๘๖. คนที่ทำอะไรทุกสิ่งทุกอย่าง ให้ผลถูกใจตัวเองทั้งนั้น คนชั่วทำอะไร ๆ ให้ผลผิดใจตัวเองทั้งสิ้น

๘๗. ถ้อยคำที่แสดง เป็นสิ่งให้ส่องถึงน้ำใจ "ฉลาดหรือโง่"

๘๘. ถ้อยคำที่พูดยอตัวเองพันหนึ่ง ค่าไม่สูงเท่าถ้อยคำที่ผู้อื่นพูดยอให้แม้เพียงคำเดียว เพราะว่าการที่พูดยอตัวเอง เท่ากับเอาสาแหรกหาบตัวเอง ผลจะเป็นอย่างไร?

๘๙. เมื่อมุ่งสุขจงระวังสังวร เรื่องที่จิตคิด กิจที่กายทำ คำที่ปากพูดอย่าให้เบียดเบียนตนและผู้อื่น และให้ทำความรู้เท่าต่อเหตุผลบรรดามีในโลกแล้วอย่ายึดมั่นถือมั่น เท่านี้ก็ได้รับสันติสุขโดยควรแก่ภาวะ

๙๐. ความรู้ความเห็นผิดต่อคติธรรมดา เป็น "เหตุแห่งทุกข์" ส่วนที่ตรงกันข้าม เป็น "เหตุแห่งสุข"

๙๑. ต้นอ้อต้นแขม เมื่อพายุพัดมาก็โอนอ่อนไปตาม ครั้นพายุพัดเลยไปแล้ว ก็กลับตัวตั้งขึ้นดังเดิม แต่ต้นพะยุงพะยอมถือตัวว่ามีแก่น แม้ถึงพายุพัดมาก็เฉยอยู่ มิได้โอนอ่อนไปตาม ก็ย่อมต้องพายุพัดหักโค่นลงระเนระนาด ความแข็งกระด้างกับอ่อนโยน ย่อมให้ผลตรงกันข้าม ผู้ยังท่องเที่ยวอยู่ในสงสารควรวิจารณ์ให้มาก

๙๒. คำโบราณว่า "งามอยู่ที่พื ดีอยู่ที่ละ พระอยู่ที่จริง" อีกบรรยายหนึ่งว่า "พระอยู่ที่ใจ"

๙๓. ผู้หาทรัพย์ด้วยการพนัน ด้วยทุจริตอื่นก็ดี ได้เร็วแต่ฉิบหายเร็ว เหมือนปลูกไม้ชนิดล้มลุกได้ผลเร็ว แต่ต้นมันก็ตายเร็วฉะนั้น ส่วนการแสวงหาทรัพย์ด้วยการบากบั่นโดยทางสุจริต ค่อยทำค่อยไปค่อยได้ค่อยมีทรัพย์ที่ได้นั้นจักมั่นคงถาวร สามารถเป็นมรดกแก่ลูกเต้าเหล่าหลาน เหมือนไม้มีแก่นหรือไม้ยืนต้น ค่อยเติบค่อยโต แล้วอายุก็ยืนฉะนั้น

๙๔. เดินทางไกล หรือผู้ประกอบกิจในหน้าที่ที่ใหญ่ อย่าเร่งเวลาให้เสร็จ เพราะของ ๒ อย่างนี้ ผลสำเร็จอยู่ที่ "ใจเย็น" มิได้อยู่ที่รีบเร่ง คือ "ใจร้อน"

๙๕. สมบัติที่ตามผู้ตายไป ๒ อย่าง คือ กรรมดี กรรมชั่ว ที่ตัวทำในกรรม ๒ อย่างนี้ ใครต้องการส่วนไหนก็ให้ตั้งใจทำส่วนนั้น คือ กรรมดีก็นำผู้ตายไปสุข กรรมชั่วก็นำผู้ตายไปทุกข์

๙๖. ผลสำเร็จอยู่ที่ "ความจริง ความเด็ดเดี่ยว ความรู้จักกาละเทศะ" ประกอบด้วย "แข็งดีที่ไม่หัก อ่อนดีที่ไม่ขาด"

๙๗. บรรดาเรื่องมีในโลก เป็น "เรื่องดี เรื่องชั่ว เรื่องสุข เรื่องทุกข์" เท่านั้น ท่านที่พ้นโลกไปได้แล้ว ก็สิ้นเรื่องเที่ยว

๙๘. พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาเหมาะกับคนผู้ฉลาด ไม่เหมาะกับผู้โง่ เพราะเป็นศาสนามีเหตุผล จึงเหมาะแก่ผู้ฉลาดที่หนักในเหตุผล

๙๙. พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติลัทธิ ทรงบัญญัติแต่พระวินัย กับทรงแสดงพระธรรม ผู้ที่นับถือธรรมและวินัย ชื่อว่า "นับถือพุทธศาสนา" เพราะธรรมวินัย ๒ อย่างนี้ เป็น "ตัวศาสนา"

๑๐๐. ความจริงอยู่ที่ผู้มีอำนาจ ยุติธรรมอยู่ที่สุดของความรู้ (ที่ว่านี้สำหรับโลกิยวิสัยโดยส่วนมาก)

๑๐๑. ศาสนาคือธรรมและวินัย ๒ อย่าง คืออบรมกาย วาจา และใจให้เป็นธรรมให้เป็นวินัย การทำ การพูด การคิด ล้วนแต่เป็นธรรมเป็นวินัย เมื่อเป็นดังนี้ การถือศาสนาก็ไม่ต้องไปนับถือที่อื่นควรนับถือที่ตัวซึ่งอบรมให้เป็นธรรมให้เป็นวินัยนั้นเอง

๑๐๒. ผู้ปกครองมีลักษณะดังนี้ คือ

๑. มีหวังดีใฝ่ใจในอันพร่ำสอนผู้อยู่ใต้ร่มเงา แต่ถ้าผู้ที่ยังขืนทำผิด ก็ลงโทษโดยควรแก่ภาวะ ไม่ลุอำนาจแก่อคติ นี้ "จัดเป็นดี"

๒. มีหวังดีแต่ไม่สนใจในอันพร่ำสอน แต่เมื่อมีผู้ทำผิดขึ้น ก็ลงโทษทีเดียวนี้ "ไม่จัดเป็นดี"

๓. หวังดีหรือมิหวังดีก็ไม่ใช่ทั้ง ๒ สถาน ใครจะทำดีหรือทำชั่วช่างมัน ไม่เอาเป็นธุระทั้งนั้น นี้ "จัดเป็นเลวแท้"

๑๐๓. ดีกำจัดชั่วได้สะดวก แต่ดีจะกำจัดดีไม่ได้ ดังนั้นจะต่อกรกะใครให้ค้นดีในตัวเรา ในตัวเขา ข้างไหนจะมากกว่ากัน ใคร่ครวญให้รอบด้าน ธรรมดา 'ดี' มีมากอย่าง ดีวัว ดีงู ดีหมี ดีหมู เป็นยาทั้งนั้น

๑๐๔. บรรดา 'ดี' ที่มีในโลก ๒ อย่าง คือ ดีที่ "มีนิยม" และดีที่ "ไม่มีนิยม" ก็ดีที่จะมีค่าสูง ต้องเป็นดีที่ "มีนิยม" ถ้าดีไม่มีนิยม แม้ถึงจะดีก็มีค่าเตี้ยต่ำ ดุจเพ็ชรเม็ดโตเท่าลูกโลก ถ้าไม่มีนิยมก็เตี้ยต่ำฉะนั้น

๑๐๕. ที่จะเป็นผู้ใหญ่คุ้มครองหมู่ พึงเว้นโทษเหล่านี้คือ อย่าเป็นผู้เห็นแก่ได้ เห็นแก่ตัว และพวกพ้องตัว และมีอัธยาศัยคับแคบ ให้มีคุณส่วนที่ตรงกันข้าม

๑๐๖. เนื้อทองธรรมชาติเกิดขึ้นจากบ่อเดียวกัน อันเป็นเครื่องประดับบางอันปราณีต บางอันเลว ก็แหละที่ปราณีตและเลวนั้น ไม่ใช่เป็นเพราะทอง นี้เป็นเพราะฝีมือของนายช่างต่างหากฉันใด การปฏิบัติธรรมวินัยที่ปราณีตหรือเลวก็มิใช่เพราะธรรมวินัย เพราะบุคคลผู้ปฏิบัติต่างหากฉันนั้น ที่ปราณีตเหมาะกับผู้สูง ที่เลวเหมาะกับผู้ต่ำ

๑๐๗. เพื่อน ๓ จำพวก คือ เพื่อนติ ๑ เพื่อนเตือน ๑ เพื่อนตาย ๒ ในเพื่อน ๓ จำพวกนั้น เพื่อนติก็หาแต่เรื่องติ เพื่อนเตือนก็มีแต่เตือน เพื่อนตายเป็นเพื่อนที่สำคัญมาก เมื่อมีเหตุการณ์อะไรทั้งหมดไม่ว่าหนักหรือเบา ตั้งใจเอาเป็นธุระจริง ๆ ไม่ทิ้งไม่ขว้างเป็นด้วยกัน ตายด้วยกันนี้เรียกว่า "เพื่อนตาย"

๑๐๘. ผู้บำเพ็ญสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน หรือบำเพ็ญสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา ถ้าทำให้ผู้บำเพ็ญนั้น "โง่ เป็นบ้า มัวเมา ดูหมิ่น ดูถูกผู้อื่น" ดังนั้น ชื่อว่า "การบำเพ็ญผิดทาง" ทำให้ "หายโง่ หายบ้า หายมัวเมาประมาท หายดูหมิ่นดูถูกผู้อื่น" เป็นต้นเช่นนี้ จึงชื่อว่า "บำเพ็ญชอบ บำเพ็ญถูกต้อง"

๑๐๙. ตัวกิเลสและตัวกรรมทั้งที่เป็นบุญทั้งที่เป็นบาปเป็นนามธรรม ไม่ปรากฏตัวตนพอจะแลเห็น แม้ถึงกล้องจุลทัศน์ส่องดูก็ไม่เห็น ผู้ใดสะสมให้เกิดให้มีขึ้นในสันดาน ก็เกิดก็มีอยู่ที่ผู้นั้นไม่ระบาดไปติดผู้อื่น ไม่เหมือนตัวโรคตัวพยาธิ ซึ่งเป็นรูปธรรม อาจส่องเห็นด้วยกล้องจุลทัศน์ได้ ตัวโรคตัวพยาธิเมื่อเกิดแก่ผู้ใดผู้หนึ่งแล้ว อาจระบาดไปติดผู้อื่นได้ ดังนั้นจึงควรระวัง ถึงกระนั้นหมอก็ยังเอาใจใส่รักษาพยาบาลให้หายได้ เหมือนพระพุทธเจ้าหรือสาวกผู้ขีณาสพ สิ้นกิเลส สิ้นกรรมแล้ว

๑๑๐. ปวงสมณศายกบุตร พากันอยู่โดยสันติสุขจึงสมควร เพราะความเป็นอยู่ทุกอย่างเนื่องอยู่กับชาวบ้าน จึงไม่ควรทะนง

๑๑๑. วิบากหรือผลย่อมเกิดแต่เหตุ ส่วนปัจจัยเป็นแต่อุดหนุนเหตุ ให้เกิดวิบากคือผล

๑๑๒. พระบรมศาสดาทรงประกาศพระศาสนาเพียง ๔๕ ปี ก็เป็นหลักฐานมั่นคง ทั้งนี้ก็เพราะธรรมและวินัยที่เรียกพระศาสนานั้น เป็นส่วนที่ดีที่ถูกต้องจึงประกาศไว้ได้ ถ้าเป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่ถูกต้องก็ประกาศไม่สะดวก ทั้งนี้ ผู้มีปัญญาพึงวิจารณ์ กิจทุกอย่างที่จะพึงทำ ถ้าเป็นส่วนชอบย่อมสะดวก

๑๑๓. ธรรมอะไรบ้างที่เคยเกิดกับจิตของเรามาแล้ว และธรรมอะไรบ้างที่ยังไม่เคยเกิดกับจิตของเรา ผู้หวังรุ่งเรืองควรวิจารณ์ข้อนี้

๑๑๔. วิธีทำสงครามของนักรบ บางเหล่าใช้ตรึงตาปู คือที่ใดเป็นจุดสำคัญทางยุทธ ยึดพร้อมกันหมด ไม่ให้ข้าศึกมีโอกาสช่วยกันได้ นักบวชผู้ทำสงครามกับกิเลส ควรดูเป็นเยี่ยงแท้

๑๑๕. สัตว์ผู้ก่อกรรม กรรมผู้ก่อวิบาก ดุจแผ่นดินเป็นที่เกิดต้นไม้ ต้นไม้เป็นที่เกิดดอกผลฉะนั้น

๑๑๖. สพรหมจารีได้ลาภก็ยินดี แต่มีวิตกถึงคำว่า "สกฺกาโร กาปุริสํ หนฺติ เครื่องสักการะฆ่าคนชั่ว" แล้วก็เลยงด

๑๑๗. วัฒนธรรมที่จะรู้ว่า "เราได้" ต้องได้รับรางวัลของตัวเอง

๑๑๘. ทุกสิ่งทุกอย่างบรรดามี ย่อมเป็นของใหม่แก่ผู้ที่ยังไม่เคย แต่เป็นของเก่าแก่ผู้เคยแล้ว

๑๑๙. ทำตนให้สมกับคำที่เขาชมว่าดี และทำตนไม่ให้ถูกกับคำที่เขาติว่าชั่ว เท่านี้ก็เป็น "ผู้ที่มีค่าสูง"

๑๒๐. ทำตนให้ผู้อื่นเคารพ รักใคร่ ไว้เนื้อ เชื่อใจ หรือคุ้มครองป้องกันตน ให้พ้นจากปองร้ายของผู้อื่น เท่านี้ก็เป็น "ผู้ยอดเยี่ยม"

๑๒๑. ทุนคนทำตนเหมือนไม้แก่น ใบดก ดอกหอม ผลหวาน เท่านั้น "รุ่งโรจน์"

๑๒๒. ปวงสัตว์โลกที่จะภูมิสูงหรือต่ำ และได้ความสุขหรือทุกข์ จิตเป็นผู้นำ กรรมเป็นผู้แต่งทั้งนั้น ไม่มีพระเจ้าองค์ใดเลย

๑๒๓. พึ่งตัวได้แล้ว ไปพึ่งผู้อื่น หรือผู้อื่นมาพึ่งก็ได้, ยังพึ่งตัวไม่ได้ ไปพึ่งผู้อื่น หรือผู้อื่นมาพึ่งก็ไม่ได้

๑๒๔. ทุกสิ่งที่ปรากฏให้เรารู้ น้อมเข้ามาสอนเราได้ทั้งสิ้น คือว่าส่วนดีเราทำตาม ส่วนชั่วเรางดเว้นเสีย

๑๒๕. คนโง่หาดีจนตายก็ไม่พบ มัวโยนดีไปข้างหน้า ตามไม่ทันสักที ส่วนคนฉลาดไม่ต้องหาดี อยู่ที่ไหนทำแต่ดี ก็พบแต่ดี ไม่อดไม่อยาก มีแต่ดีเต็มตัว

๑๒๖. ผู้ชนะชั่วของตัวเองยังไม่ได้ ย่อมยังเป็น "ทาสของโลก"

๑๒๗. นักบวชทุกคน ถือว่าคนมีหน้าที่ทำกิจพระพุทธศาสนา แล้วก็ตั้งใจทำทุกคน ศาสนาก็ "รุ่งเรือง"

๑๒๘. ผู้เป็นหัวหน้าที่ดี คุ้มครองหมู่ มีลักษณะ ๓ อย่าง คือ "รักผู้ที่รักดีทำดี, ชังผู้ที่รักชั่วทำชั่ว, เฉยๆ ผู้ที่ไม่รักดีไม่ทำดี ไม่รักชั่วไม่ทำชั่ว"

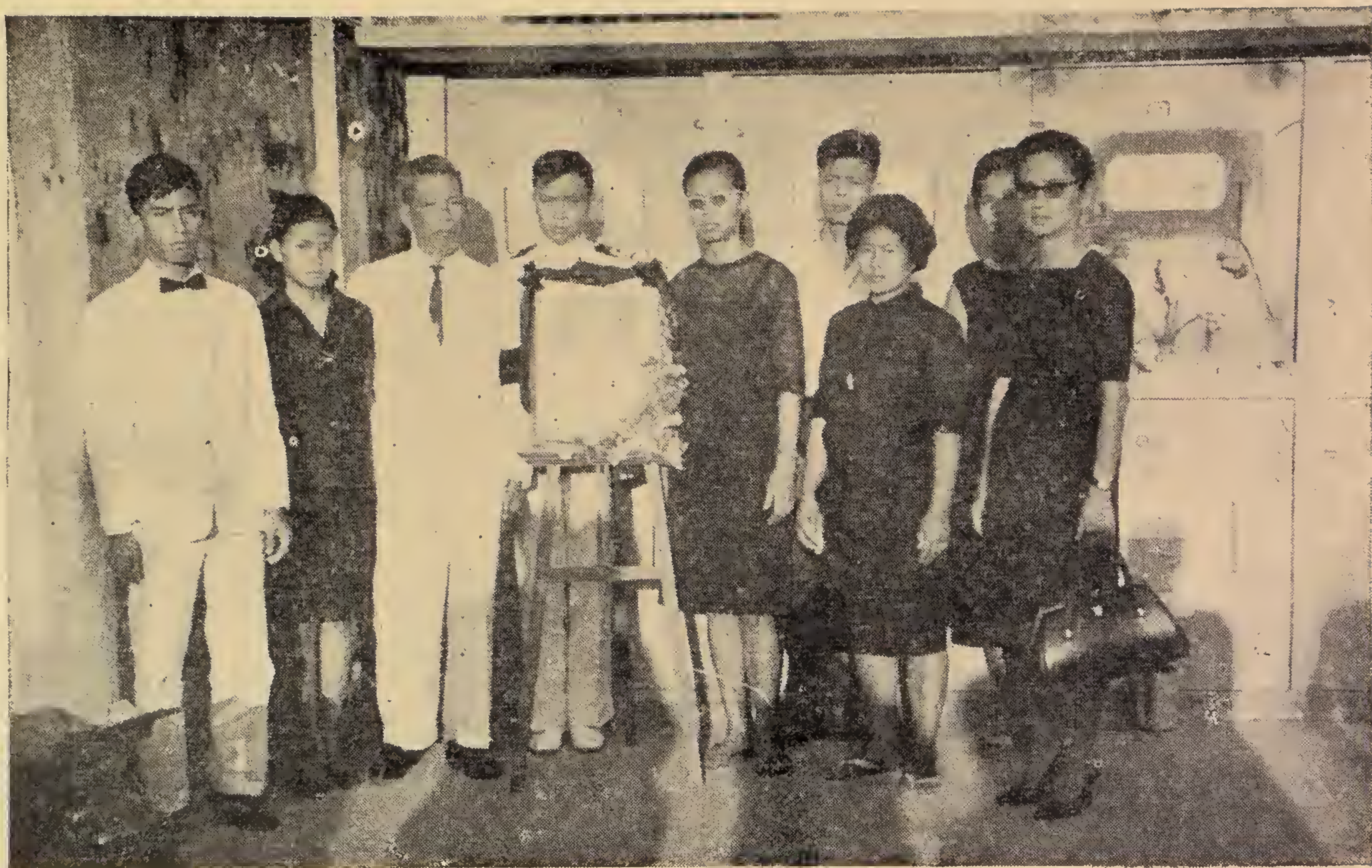
๑๒๙. ชาวนาทำนา เบื้องต้นย่อมบำรุงต้นข้าวให้งอกงาม เมื่อเป็นผลแล้วต้องทำลายต้น เก็บเกี่ยวเอาแต่ผล ฉันใด แม้ผู้ปฏิบัติศาสนา เบื้องต้นก็พึงบำรุงการงาน เพื่อบำเพ็ญบารมี เมื่อแก่สงบแล้ว ต้องทำลายโลกเสีย เหลืออยู่แต่ผลพิเศษฉันนั้น

๑๓๐. สิ่งที่ตนชอบไม่ทำ มักไปทำแต่สิ่งที่ตนไม่ชอบ

๑๓๑. สัตว์เดรัจฉานทุกหมู่เหล่า จะรู้สึกว่าตนเป็นอะไรหรือไม่ ที่มนุษย์สมมติเรียกต่าง ๆ ตัวอย่างนกจำพวกหนึ่ง เช่น หงส์ มันจะรู้ว่าเป็นหงส์ ตามสมมติที่มนุษย์เรียกหรือไม่? หรือจะสำคัญว่า "มันเป็นอะไร"

๑๓๒. ตัวบทกฎหมายสำหรับปกครองสงฆ์ และสังฆาณัติทั้งปวง ต้องสนับสนุนพระวินัยบัญญัติ จึงจะจัดว่า เป็น "กฎหรืออาณัติที่ดี"

๑๓๓. อดทนเป็นเค้าความสำเร็จ ปลวกตัวน้อยทำที่อยู่ได้ดีเพราะคุณข้อนี้

ภาพอยู่หน้าที่บรรจุศพ

กำแพงเมืองของพระเจ้าอู่ทอง

ก่อนอื่นผู้เขียนขอออกตัวก่อนว่า ผู้เขียนเองมีความรู้น้อยจึงจำเป็นต้องคัดลอกจากหนังสืออื่น และรู้สึกสนใจในความเป็นมาของกำแพงเมืองเก่านี้มาก จึงได้ค้นคว้าหาหลักฐานเพื่อจะได้เผยแผ่ให้ผู้ที่ยังไม่รู้ ได้ทราบความเป็นมาของกำแพงเมืองเก่านี้ เพราะไม่ค่อยมีคนรู้จักเท่าใดนัก

กำแพงเมืองสุพรรณบุรี ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของศาลากลางจังหวัด มีกำแพงสูงสร้างอยู่ในตำบลรั้วใหญ่ ทำด้วยดินตามยาวขนานไปกับลำน้ำสุพรรณ ยังปรากฏอยู่ทั้ง ๓ ด้าน คือด้านเหนือ ด้านใต้ และด้านตะวันตก ส่วนด้านตะวันออกนั้นปรากฏในพระราชพงศาวดาร สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ์โปรดให้รื้อเสียเมื่อคราวทำการป้องกันพระนครครั้งใหญ่ ปัจจุบันนี้ราษฎรตั้งบ้านเรือนกันอยู่ในเขต และบนกำแพงเมืองสุพรรณเก่านี้ไม่น้อย โบราณสถานที่สำคัญ ๆ เช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดพระรูป วัดแค ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และวัดป่าเลไลยก์ ก็อยู่ทางฝั่งเมืองเก่านี้เหมือนกัน ทางด้านตะวันออกมีสระ ๆ หนึ่งชื่อสระพระจีน และมีวัดอยู่ข้างสระชื่อวัดพระจีน

วัดพระธาตุ สร้างแบบปรางค์อย่างที่ปรากฏในสมัยศรีอยุธยาตอนต้นเท่านั้น แต่มีเรื่องน่าคิดเกี่ยวกับใบลานทอง ซึ่งจารึกอักษรขอมเป็นภาษามคธลานหนึ่ง ลานนี้เดิมบรรจุไว้ที่ยอดนภาศูลขององค์พระศรีรัตนมหาธาตุ จารึกลานทองนี้ ในปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

เจ้าพ่อหลักเมือง มีฤทธิ์เดชมาก สามารถจะบันดาลให้บุคคลใด ๆ ได้รับเหตุร้ายหรือเกิดศิริมงคลและคุณงามความดีได้ทุกอย่าง ภายในศาลมีรูป

พระนารายณ์ทำด้วย ศิลาสีเขียว ถือมุมฉาบติดกับผนัง ศาลเจ้าตั้งเป็นคู่กันไว้ทั้งสององค์ เทวรูปทั้งสององค์นี้ เป็นฝีมือของช่างสมัยขอม มีอายุเก่าแก่ประมาณ ๑,๓๐๐ ปี

สุพรรณบุรีเป็นเมืองสร้างในสมัยอู่ทอง แต่จะสร้างในปีใดแน่ยังไม่สามารถจะหาหลักฐานได้ เข้าใจว่าคงจะสร้างขึ้นก่อน พ.ศ. ๑๘๐๐ คือก่อนพระเจ้าอู่ทองจะย้ายมาตั้งมั่นอยู่ที่ตำบลเวียงเหล็ก คือตั้งมาเป็นค่ายเล็ก ๆ อยู่ก่อนในบริเวณที่ ๆ เป็นวัดพุธไธสวรรค์อยู่ในปัจจุบันนี้ เหตุผลที่จะทราบว่าเมืองสุพรรณบุรีสร้างขึ้นในสมัยอู่ทองนั้น มีมากมายหลายประการ คือปรากฏในแผนที่ไตรภูมิโบราณว่า เมืองที่ตั้งอยู่ทางลำน้ำสุพรรณใหม่ มีชื่อเรียกว่าเมืองพันธุมบุรี เป็นเมืองโบราณสมัยทวาราวดี เดิมมีชื่อว่า "อู่ทอง" หรือ "เมืองสุวรรณภูมิ" ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงเรียกว่า "สุพรรณ-ภูมิ" เพราะเท่าที่ได้ตรวจสอบลำน้ำของเมืองอู่ทองดูแล้วปรากฏว่าตื้นเขินมาก คือแม่น้ำจรเข้สามพัน เป็นต้นน้ำของแม่น้ำสุพรรณ เดี๋ยวนี้ได้เปลี่ยนกระแสทางเดินใหม่ โดยไหลมาทางเมืองสุพรรณบุรี เพราะฉะนั้นจึงทำให้เมืองอู่ทองเกิดอัตคัดน้ำจนถึงต้องขุดสระใหญ่ ๆ ไว้ในเมืองหลายสระ ถึงเช่นนั้นน้ำก็ยังไม่พอใช้เมื่อเกิดอัตคัดน้ำขึ้นเช่นนี้ จึงทำให้เกิดโรคระบาดอย่างแรงขึ้น

โรคระบาดที่เกิดขึ้นในสมัยโบราณที่เกี่ยวกับการผิดน้ำนี้ ก็คืออหิวา-ตกโรค ซึ่งคนโบราณเรียกกันว่าโรคห่า พระเจ้าอู่ทอง (องค์ก่อนที่สร้างกรุงศรีอยุธยา) เห็นจะเยียวยาแก้ไขไม่ได้จึงต้องทิ้งเมือง แล้วไปสร้างเมืองใหม่ในที่ซึ่งมีแม่น้ำใหญ่ไหลผ่านไป คือไปสร้างเมืองสุพรรณบุรีตรงที่ซึ่งเรียกในแผนที่ไตรภูมิโบราณว่า เมืองพันธุมบุรีก็ได้ประการหนึ่ง

ปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดารว่า เมื่อพระเจ้าอู่ทองทรงสร้างกรุงศรีอยุธยาขึ้นใน พ.ศ. ๑๘๙๓ ได้โปรดให้ขุนหลวงพะงั่ว ซึ่งเป็นพระเชษฐาพระมเหสีไปครองเมืองสุพรรณภูมิ (เมืองอู่ทองเดิม) ซึ่งย้ายเมืองมาตั้งใหม่ที่ริมแม่น้ำใหญ่ (ท่าจีน) ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรีเดี๋ยวนี้ (เมืองที่ย้ายมาใหม่นั้นยังคงมีคูเมืองเหลือปรากฏให้เห็นอยู่อย่างชัดเจน)

พยานหลักฐานที่สำคัญที่สุดอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้เชื่อว่าเมืองสุพรรณสร้างมาแล้วในสมัยอู่ทองก็คือ มีพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาทองค์ใหญ่มหึมา ซึ่งเรียกกันในปัจจุบันนี้ว่า พระป่าเลไลยก์ เดิมทำเป็นพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาท ปางปฐมเทศนา คือทำนิ้วพระหัตถ์จีบเป็นวงกลม ต่อมาพระกรของเดิมหักหายไป เมื่อซ่อมใหม่ภายหลังไม่มีผู้ใดทราบว่าของเดิมทำอย่างไร จึงได้ซ่อมแปลงเป็นพระพุทธรูปปางป่าเลไลยก์ ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ พระพุทธรูปองค์นี้เดิมทำเป็นพระพุทธรูปปางปฐมเทศนาตามแบบอย่างที่นิยมสร้างกันในสมัยทวาราวดี แต่พระพักตรไม่ใช่เป็นแบบสมัยทวาราวดี เป็นสมัยอู่ทองรุ่นแรก

วัดป่าเลไลยก์นี้ ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองเก่า ทางทิศตะวันตก เมื่อสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าแล้ว วัดนี้ร่วงโรยไปมาก เสมียนมีเขียนเอาไว้ในคราวรับอาสาไปเก็บอากรสมพักสร เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๓ ว่า

พระป่าเลไลยก์นี้ใครสร้าง ดูรกร้างโรยราน่าสงสาร
เป็นพระปั้นปิดทองของโบราณ เห็นจะนานนักหนากว่าร้อยปี
พระพาหาขวาซ้ายทลายหัก วงพระพักตร์ทองหมองไม่ผ่องศรี
ห้อยพระชงฆ์ลงเรียบระเบียบดี แล้วก็มีลิงช้างข้างละตัว

ช้างหมอบม้วนงวงจ้วงจับอยู่ ลิงก็ชูรวงผึ้งขึ้นท่วมหัว
พื้นผนังหลังคาก็น่ากลัว ฝนก็รั่วรดอาบเป็นคราบไคล

สิ่งก่อสร้างในวัดป่าเลไลยก์ที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน เป็นของซ่อมใหม่ในสมัยรัชกาลที่ ๔

ที่วัดป่าเลไลยก์มีประตูหนึ่ง ชาวบ้านเรียกกันว่าประตูนางพิม มีเรื่องเล่ากันสืบมาปรำปราว่า สมัยก่อนนางพิมจะเดินเข้าเดินออกจะต้องค่อย ๆ เดินเข้าไป ถ้าคนธรรมดาเดินเข้าไปจะต้องตะแคงตัว มิฉะนั้นจะเข้าออกไม่ได้ ก็ชวนให้คิดไปหลายแง่ จะว่าคนแต่ก่อนตัวโตถึงขนาดเข้าประตูที่คนเดินเรียงตามแถวหน้ากระดานก็ยังเข้าได้สบาย ๆ ก็ไม่ใช่จะว่านางพิมมีรูปร่างพิลึกกึกกองยังกับนางผีเสื้อยักษ์ก็ไม่เชิง เพราะในวรรณคดีก็บอกว่า นางพิมนับว่าเป็นคนเอวบางร่างน้อย ชรอยจะเป็นด้วยว่านางพิมนั้นมีสะโพกเบ่อเร่อเสียยิ่งกว่า "สุดเสียงสังข์" ก็เป็นได้ เพราะวรรณคดีไม่เคยพูดถึงสะโพกของนางพิมเลย ประกอบทั้งขุนช้างขุนแผนก็แก่งแย่งนางพิมกันอุตลุดขนาดจะฆ่ากันตายก็ว่าได้

เมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองใหญ่ เหมาะสมที่จะเป็นราชธานี หรือเป็นเมืองลูกหลวงของพวกไทยทางฝ่ายใต้เป็นอย่างยิ่ง ซากกำแพงเมืองเท่าที่อยู่ในปัจจุบันนี้ ปรากฏว่ามีขนาดยาววัดได้ ๓,๕๐๐ เมตร แต่ส่วนกว้างถูกรื้อเสียในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ์ จึงไม่สามารถจะประมาณให้ถูกแท้แน่นอนได้ แต่เข้าใจว่าคงจะไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ เมตร มีคูกว้างถึง ๑๒ เมตร นับว่าเป็นเมืองที่ใหญ่โตเมืองหนึ่ง ไม่แพ้เมืองที่ใหญ่โตอื่น ๆ เช่นเมืองสุโขทัย เมืองอู่ทอง และเมืองศรีเทพเลย

ในตอนต้นสมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองสุพรรณบุรี มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงตลอดมา ดังนั้น จึงได้สร้างเมืองนี้ให้มั่นคงแข็งแรง มีกำแพง ป้อม คู ประตูหอรบมาก เป็นเมืองรับข้าศึกด้านตะวันตก เมื่อ พ.ศ. ๒๐๙๑ ซึ่งตรงกับแผ่นดินของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ์ พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้กษัตริย์พม่า ทรงยกกองทัพใหญ่มาตีประเทศไทย กองทัพไทยซึ่งส่งออกไปจากพระนครศรีอยุธยาได้ไปตั้งอยู่ที่เมืองสุพรรณบุรี แต่กำลังข้าศึกมีมากกว่ากองทัพไทยมีกำลังน้อยไม่สามารถจะต้านทานได้ จึงทิ้งเมืองสุพรรณถอยทัพกลับไป เมื่อเสร็จศึกคราวนี้แล้ว สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ์ทรงเห็นว่า เมืองสุพรรณบุรีนี้ แม้จะมีป้อมคูประตูหอรบ ก็ยังไม่สามารถจะรับศึกใหญ่ได้ ตรงกันข้าม กลับจะกลายเป็นที่มั่นของศัตรู จึงโปรดให้รื้อป้อมกำแพงเมืองเสียซีกหนึ่ง

ในปี พ.ศ. ๒๑๓๓ และ ๒๑๓๕ พม่าได้ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา ผ่านด่านพระเจดีย์สามองค์เข้ามาทางเมืองกาญจนบุรี และยกเข้าตีเมืองสุพรรณทั้งสองคราว โดยเฉพาะ ยุทธนาครั้งหลัง ใน พ.ศ. ๒๑๓๕ สมเด็จ พระนเรศวรมหาราช ทรงกระทำ ยุทธหัตถี กับสมเด็จ พระมหาอุปราชา ทรงฟันพระมหาอุปราชาด้วยพระแสงของ้าวสิ้นพระชนม์บนหลังช้าง ทัพพม่าถูกทัพไทยตีแตกยับเยินกลับไป

เมืองสุพรรณบุรีเก่า อยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำสุพรรณ อยู่ในตำบลรั้วใหญ่ ท้องที่อำเภอเมือง คนละฝั่งกับที่ตั้งเมืองใหม่ เมืองนี้กว้างขวางใหญ่โตมาก ยังไม่เคยพบเมืองโบราณเมืองใดที่มีกำแพงเมืองยาวเท่ากับเมืองสุพรรณบุรีเท่านี้เลย กำแพงเมืองสุพรรณบุรีนี้วัดความยาวได้ถึง

๓,๕๐๐ เมตร ทางด้านตะวันตกทำกำแพงเป็นสองชั้น มีทั้งคูนอกและคูใน ตัวคูกว้างถึง ๑๒ เมตร นับว่าเป็นคูที่กว้างมากทีเดียว

กำแพงเมืองนี้ อยู่ไม่ห่างจากตัวจังหวัดเท่าไรนัก ทางหน่วยกรมศิลปากรกำลังพิจารณาบูรณะซ่อมแซมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง และถ้าเป็นไปได้จะทำให้สุพรรณเจริญขึ้นอีกมาก

หนังสือที่ค้นคว้าของ ธาตรี อำมาตยกุล

สะอาด สุขพินิจ

การปกครอง ศาลากลางจังหวัดสุพรรณบุรี

(ถ้ากำแพงเมืองในปัจจุบันนี้ มีบ้านราษฎรตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่มาก ตัวผู้เขียนส่งมาก็อยู่ในตำบลนี้ ชาวสุพรรณ ฯ เรียกตำบลนี้ว่า "คันคู" อยู่ห่างจากแม่น้ำราว ๒๘๐ เมตร อยู่ที่คันคูนี้ได้ยินเสียงเรือยนต์แท็กซี่แล่นอยู่ในแม่น้ำสุพรรณ ฯ ในระยะหลังมีราษฎรไปขุด และขนอิฐกำแพงเมืองไปเป็นอันมาก)

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ร.ส.พ. เชิงสะพานยมราช พระนคร โทร. ๔๖๑๒๘
นายเสรี เปรมฤทัย ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๐๘

ยากำลังพระสิน

1. ข้าวเหนียวดำทั้งนอกและใน. ๑ ทะนาน
2. ถั่วดำจีน (เมล็ดกลม) " "
3. พูดทราจีน " "
4 ลังเจ้ง ยากำลังของจีน หนัก ๑ ชั่งจีน = ๕๐บาท.

ให้เอาข้าวเหนียวดำและถั่วดำนึ่งหรือต้มให้สุกดีแล้ว ตากแดดให้แห้ง เมื่อแห้งดีแล้ว รวมกันตำให้ละเอียด แล้วเอาพูดทราจีนกับลังเจ้งตากแดดให้แห้งเช่นเดียวกัน รวมทั้ง 4 อย่าง ตำให้ละเอียดอีกครั้งหนึ่ง เสร็จแล้วโม่ไว้ รับประทานหลังอาหารเช้าเย็นครั้งละประมาณ 2 ช้อนคาว รับประทานนานสักหนึ่งปีจึงจะเห็นผล

หรือจะไม่รับประทานข้าวเสียเลย รับประทานยานี้อย่างเดียวก็ได้ อย่างมีเรี่ยวแรง ขาดข้าวไม่หิวได้ มีคนทดลองแล้วเห็นผล,

ของ ชวลิต จดไว้เมื่อ ๑๐ พ.ค. ๐๕